XXI
4172

Banggaische Studiën

door

Dr. ALB. C. KRUYT

OVERGEDRUKT UIT HET TIJDSCHRIFT VOOR
INDISCHE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

DEEL LXXII

JAARGANG 1932

AFLEVERING 1

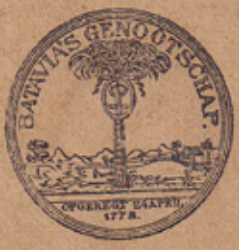

No. 2

NASIONAL RI

2

19

C. NIX & Co. — BANDOENG.
1932.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXI 4172

49

Banggaische Studiën

door

Dr. ALB. C. KRUYT

OVERGEDRUKT UIT HET TIJDSCHRIFT VOOR INDISCHE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

DEEL LXXII

JAARGANG 1932

AFLEVERING 1

9

A. C. NIX & Co. — BANDOENG.
1932.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Banggaische Studiën

door

Dr. ALB. C. KRUYT

I. HUWELIJK EN GEBOORTE IN DEN BANGGAI-ARCHIPEL.

Wanneer ik van Huwelijk en Geboorte in den Banggai-archipel spreek, heb ik alleen het oog op de inheemsche gebruiken van deze eilandbewoners. Op het eiland Banggai, in het Oosten van het eiland Peling en verder overal verspreid langs de kusten zijn Bånggaiers tot den Islam overgegaan en dezen hebben het Mohammedaansche huwelijksrecht met de daaraan verbonden gebruiken min of meer volledig overgenomen. Over dit laatste zal ik niet spreken en alleen waar deze bekeerde eilanders gewoonten van het oude inheemsche huwelijk, zij het dan eenigszins vervormd, hebben aangehouden, maak ik hiervan melding. Hetzelfde geldt van hen die tot het Christendom zijn overgegaan en die nu de Christelijke (Westersche) voorschriften in deze volgen.

Aan mijn mededeelingen laat ik de opmerking voorafgaan, dat de eilanden van den Banggai-archipel door een en hetzelfde volk bewoond worden. Ze vallen echter in twee groepen, die in taal alleen dialektisch verschillen en in adat slechts in onderdeelen van elkaar afwijken. Een deel van deze verschillen komt nog op rekening van den Islam, onder welks invloed de groep, die het Oosten van dit eilandenrijk bewoont, meer heeft gestaan dan zij die de westelijke helft bezetten.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De eerste groep noemt zich mian (mensch) Banggai de tweede mian Sea-sea. Waar ik onderlinge afwijkingen tusschen de beide groepen aanwijs, zal ik deze namen ter onderscheiding gebruiken.

Huwelijk tusschen verwanten.

Algemeen geldt de regel in den Banggai-archipel, dat volle neef en nicht met elkaar mogen huwen; het komt er hierbij niet op aan, of de vaders broers, de moeders zusters, dan wel of de moeder van de eene partij de zuster is van den vader der andere. Een paar zegslieden onder de mian Banggai zeiden, dat sommige menschen tegenwoordig een huwelijk tusschen neef en nicht niet graag zien, omdat dit „warm" zou zijn. Maar vroeger was dit niet het geval. De ex-hoekoem toea van de hoofdplaats zei mij, dat onder de Mohammedanen aldaar en in den omtrek een huwelijk tusschen broers kinderen en tusschen zusterskinderen geoorloofd is; zoo ook tusschen broers- en zusterskinderen, mits de bruid een dochter van den broer en de bruigom een zoon van de zuster is; in het omgekeerde geval is het laatstgenoemde huwelijk niet geoorloofd.

In Bongganan op Peling (mian Banggai) werd mij verteld, dat alleen broerskinderen niet met elkaar mogen huwen, maar de kleindochter van den eenen broer, geboren uit zijn dochter mag met den zoon van den anderen broer huwen. Deze bepaling is vermoedelijk onder vreemden invloed ontstaan, daar in Bongganan veel vreemdelingen wonen.

Onder de mian Sea-sea beweert men een huwelijk tusschen neef en nicht in alle gevallen graag te zien: de bruidsschat (*sai*) is dan gering, omdat de goederen toch in de naaste familie blijven. Een eigenaardige restrictie op het huwelijk van neef en nicht hoorde ik te Gonggong op het eiland Banggai: het huwelijk tusschen volle neef en nicht is goed; twee jongelieden, wier grootvaders broers, wier grootmoeders zusters of wier grootvader eenerzijds en de grootmoeder ander-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zijds broer en zuster zijn, mogen niet met elkaar huwen. Bepaald verboden is zoo iets niet, maar men gelooft, dat die twee, als ze samen huwen, niet lang zullen leven. Daarom wordt deze bloedverwantschap *motolian baloe* „verwantschap, die het weduwnaar-(weduwe-) schap met zich brengt". Dit geloof staat in verband met de kracht die aan even en oneven getallen wordt toegeschreven, die ongeluk en geluk brengen.

Twee broers mogen met twee zusters trouwen, maar men denkt, dat in zoo'n geval het eerst gehuwde paar spoedig zal sterven. Daarom wordt bij zoo'n huwelijk een groot varken geofferd, ten einde het kwaad, dat het tweede huwelijk voor het eerste zou kunnen opleveren, weg te doen. Het huwelijk van een man met de zuster van zijn zwager is ook geoorloofd, wordt zelfs graag gezien; zoo'n huwelijk heet *poala bangoen* „genomen om op te richten".

Bloedschande.

Wanneer in den ouden tijd bloedschande (*sele*) in den ergsten graad, d.i. van ouder en kind, van oom (tante) en nicht (neef), en van broer en zuster had plaats gehad, werden beide schuldigen onvoorwaardelijk gedood, want dit was de eenige wijze, waarop het kwaad, dat uit zulk een verbintenis voortkomt, kon worden bezworen. Het bedrijven van bloedschande toch doet alles mislukken: de akker gedijt niet, de jager vangt geen wild, elke onderneming faalt. Bovendien worden hierdoor allerlei natuurrampen (*monos*) opgewekt. Hieronder worden gerekend: overstroomingen, langdurige regens, het splijten van den grond, soms gepaard met het verzinken in de aarde van het dorp, waar het kwaad is gepleegd. Als broer en zuster het met elkaar gehouden hadden en de daad was alleen aan hun ouders bekend, werd het gevaar wel bezworen met het brengen van een offer aan de huisgoden (*kinoloboki dei pilogot*) en bleven de incestueuzen gespaard. Maar kwam het geval het Hoofd ter oore,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dan moesten ze worden gedood. Dit gebeurde bijna altijd door beide schuldigen in een groote van rotan gevlochten fuik, *boeboe,* of in een mand, *kapoetan*, te sluiten, hen een eind ver in zee te roeien en ze daar in het water te werpen.

Er zijn ook wel incestueuzen in huis met het zwaard gedood, maar dan werd gezorgd, dat hun bloed op den haard terecht kwam; want werd dit op den grond gestort, dan zou een natuurramp ontstaan (*monos*). In het Westen werden de schuldigen ook wel met de hand gewurgd (*pinook* van *pook*).

Er zijn ook lichtere gevallen van bloedschande, waarvoor de schuldigen niet gedood worden, omdat het kwaad dat door deze daad is opgewekt, van dien aard is, dat het door een offer kan worden teniet gedaan. Zoo'n plechtigheid heet *potatak sele* „de bloedschande uit elkaar halen (krachteloos maken)". Na afloop van deze handeling worden in sommige streken de twee incestueuzen als gehuwd beschouwd; in andere streken worden ze gescheiden; zochten de twee elkaar daarna weer op, dan werden ze in den ouden tijd gedood.

De bovenbedoelde plechtigheid heeft niet overal op dezelfde wijze plaats, maar de grondgedachte is steeds gelijk. Men neemt bijv. een hoen en roept de huisgoden aan om hen mede te deelen, dat dit hoen gedood zal worden om de bedreven bloedschande weg te doen. Het hoen wordt ook toegesproken en aan den vogel wordt opgedragen de bloedschande „weg te brengen". Dan wordt de vogel onder een omgekeerde aarden kom gezet, waarna kom en hoen met een stuk hout stuk dood gestampt worden. De overblijfsels van beide worden weggeworpen. Wanneer men zoo niet doet, verklaarde men mij, zouden de huisgoden het huwelijk van die twee „afsluiten", d.i. ze zouden geen kinderen krijgen.

Een eenigszins andere methode is om drie in elkaar geplaatste kommetjes in een gat in den grond te zetten; daarover wordt een zwart hoen geslacht, zoodat het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bloed in de bovenste kom vloeit; met dit bloed worden voorhoofd en handen van de beide schuldigen aangestreken. Verder worden in die kom eenige hoofdharen van beiden gedaan en een ei dat door die twee is aangeraakt. Dan roept de priester de huisgoden aan en verzoekt hen het kwaad af te wenden, dat uit deze verbintenis kan voortkomen. Daarna slaat hij de drie kommen stuk. Gebeurt er na enkele maanden iets, dat wordt opgevat als een gevolg van deze min of meer incestueuze verbintenis, dan wordt de plechtigheid herhaald, maar nu met vijf kommen. Blijkt dit later nog niet voldoende te zijn om het werkende kwaad te niet te doen, dan doet men het nog eens weer met drie kommen; zoo kon het afwisselend doorgaan tot zevenmaal toe.

In Tinangkoeng zijn het zes kokosdoppen op elkaar met als zevende laag een aarden schoteltje, waarin kokosmelk. Dit heele stapeltje wordt met een stuk hout of een staaf ijzer kapot geslagen, nadat men heeft verkondigd, dat het de door N.N. gepleegde bloedschande is, die men hierbij vernietigt.

De hier beschreven wijzen om bloedschande en haar gevolgen weg te doen worden in het Oosten in praktijk gebracht. In Boelagi en Tatabāoe in het Westen worden de twee schuldigen naast elkaar op den grond gezet en achter hun rug worden een gebonden hond en varken neergelegd, waarvan het touw door de twee wordt vastgehouden. Dan spreekt de priester (*talapoe*): „Neem dezen hond en dit varken, opdat het kwaad van de bedreven bloedschande ons niet treffe!" Als de dieren gedood zijn, drukt de priester de hoofden der twee tegen elkaar en legt er twee omgekeerd op elkaar geplaatste aarden borden op. Zoo liggende tikt hij de borden met een kapmes in tweeën, waarbij hij spreekt: „Hemelheer (Tememeno), hier hakken wij de borden door, wil ons geen onheil zenden!" Het mes waarmee de borden zijn stukgemaakt, wordt het eigendom van den priester. Deze plechtigheid heet *pongoesol* „om een

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

eind aan iets te maken". De twee lieden voor wie dit is gedaan, worden daarna van elkaar verwijderd. Soms werd in den ouden tijd de man naar een ander eiland gebracht. Zochten de twee elkaar daarna op, dan werden ze gedood.

In Kindandal op Liang (Midden-Peling) wordt op het hoofd van elke schuldige een aarden pot geplaatst, die met een bord is toegedekt. Na de aanroeping, die dezelfde is als boven is medegedeeld, wordt van 1 tot 7 geteld en dan worden potten en borden stuk geslagen. Een oude man te Gonggong op het eiland Banggai vertelde mij, dat het doorhakken of stukslaan van aarden borden, kommen of potten van later tijd is; oorspronkelijk werden alleen een hond en een varken geslacht. Bij het aanroepen van de stamouders, *pilogot*, zei hij, wordt gedacht aan de oerouders, die als broer en zuster met elkaar hadden moeten huwen, omdat er nog geen andere menschen waren: deze incestueuze voorouders, nu goden geworden, zouden het kwaad, dat uit bloedschande voorkomt, afwenden.

Kinderverloving.

Het komt voor, dat twee ouderparen met elkaar afspreken, dat hun kinderen samen een paar zullen worden. De ouders van den jongen geven dan aan die van het meisje een of ander geschenk, bijv. een lap katoen, dat *balanda* (Mal. *belandja*), geld tot bestrijding van de kosten der opvoeding, heet. Wanneer het meisje ziek is, geven de ouders van den jongen een hoen om dit aan de huisgoden, *pilogot*, voor haar herstel te offeren. Als het meisje, groot geworden, niet met den jongen wil huwen, moeten haar ouders *pongokolo besi* „om het zwaard te laten liggen" geven, opdat de weigering niet bloedig gewroken zal worden. Deze boete bestaat in eenige lappen katoen. Wil de jongen geen gevolg geven aan de afspraak van zijne ouders, dan gebeurt er niets.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Huwelijksaanzoek.

Als een meisje ten huwelijk zal worden gevraagd, wordt daartoe iemand gebruikt, die zulk werk al meer heeft gedaan, een soort van bemiddelaar, die den naam draagt van *tetean* „brug". De werkzaamheid van den bemiddelaar eindigt niet na het doen van het aanzoek, maar hij blijft in functie gedurende den tijd der verloving van de twee jongelieden. Als het meisje of haar ouders eenigen wensch hebben, of wanneer ze over een of ander, dat de jongen of zijn ouders gezegd of gedaan hebben, verstoord zijn, of wanneer een en ander voor de voltrekking van het huwelijk in orde gemaakt moet worden, is het steeds de *tetean*, die woord en wederwoord tusschen de beide huizen overbrengt. Als loon voor zijn bemoeienis ontvangt hij een *kandari*, een koperen schaal met voet.

De bemiddelaar, die een man of een vrouw kan zijn, brengt een gevulde sirihdoos en tabak aan de ouders der bruid. Hij legt dit geschenk voor hen neer en zegt: „Wij komen land huren om daarop een akker aan te leggen". Gewoonlijk luidt het antwoord: „We hebben geen land ter beschikking". De bemiddelaar zegt dan: „We hebben gehoord, dat er wèl land is". Dan volgt het antwoord: „Misschien is er wel land beschikbaar; of dit het geval is of niet zult ge over 4, 5 dagen vernemen". Dit aanzoek doen heet *montinggoli*.

Gewoonlijk wordt er in het gezin van het meisje niet veel over het aanzoek gepraat: het meisje en haar ouders geven alleen hun stemming tegenover het aanzoek te kennen door van het gezondene te pruimen, dan wel het onaangeroerd te laten staan. Wanneer het meisje twee dagen lang den inhoud van de doos ongebruikt gelaten heeft, is dit een bewijs, dat ze den jongen niet wil. Het geschenk wordt dan zonder meer teruggezonden. Wordt hiermee langer dan twee dagen gewacht, dan moet de sirihdoos vergezeld gaan van een geschenk, gewoonlijk een aarden bord (*mansanal*).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Als het aanzoek is aangenomen, wordt daarvan aan het betrokken gezin geen kennis gegeven, maar dit moet den uitslag zelf opmaken uit de omstandigheid, dat de sirihdoos niet terugkeert. Overal verzekerde men mij, dat rekening gehouden wordt met den wensch van het meisje en dat het huwelijk niet doorgaat, als zij het niet wenscht. Van den anderen kant gaat het huwelijk ook niet door, wanneer de ouders den man niet als schoonzoon begeeren.

Wanneer de ouders van het meisje het aanzoek van de hand wijzen, terwijl de jonge man zeker is van het hart van zijn beminde, wordt getracht de toestemming harer ouders te koopen door het geven van een varken, een geit of een gong; dit heet *pongoloeli* „wat tot middel dient" om namelijk de ouders over te halen. Is het meisje afkeerig van den jongen, dan gebruikt men wel middelen om haar liefde op te wekken. Daaronder behooren ook de tranen van de zeekoe (*lioeng*), een voor Celebes universeel liefdesmiddel; deze tranen worden met andere dingen vermengd en in het voedsel van het meisje gedaan. Als de jongeling wat hoofdhaar van het meisje machtig kan worden, laat hij dit in den wind heen en weder waaien: dan zal het hart van het meisje heen en weer slingeren naar den jongen en ze zal naar hem verlangen.

Als de huwelijksbemiddelaar nu weer eens in het huis van het meisje gaat hooren, hoe de zaken staan, vraagt de aanstaande bruid een en ander als geschenk. Dit zijn vast staande voorwerpen: een schelpen armband (*boeso*), een sirihdoos, een sarong en een baadje. Dit draagt den boven reeds genoemden naam van *balanda*. Bij die gelegenheid wordt ook afgesproken over hoeveel nachten de beide ouderparen samen zullen komen om over den te betalen bruidsschat (*sai*) te spreken.

Op de hoofdplaats Banggai en in andere dorpen waar veel vreemdelingen wonen, neemt de bemiddelaar bij het doen van het aanzoek niets mee; eerst wanneer het aanzoek is aangenomen, wordt de *potinggoli* gezon-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den, die bestaat uit de voorwerpen, die pas als *balanda* zijn opgenoemd.

Is het de man, die de verloving verbreekt, dan verliest hij deze geschenken. Is het meisje de oorzaak, dat het huwelijk niet doorgaat, dan moet ze alles wat als *potinggoli* of *balanda* aan haar gezonden is, teruggeven. Soms wordt er nog een boete bij geëischt. Ter hoofdplaatse bedraagt die boete (*inoetang*) 20 vadem katoen. In Bongganan wordt bij het verbreken van een verloving door het meisje een boete (*pongoetan*) gevraagd, gelijk staande met de helft van den bruidsschat, die voor haar zou zijn betaald. In Boelagi geeft het meisje *pongoboeloeson* „om neer te laten" nl. het gegeven verlovingsgeschenk. Dit is voor minvermogenden een koperen schaal (*doelang*), voor rijkeren twee. Trekt de jonge man zich in deze streek terug, dan verliest hij niet alleen het gezonden verlovingsgeschenk, maar hij betaalt nog een koperen schaal (*doelang*). Dit heet *popatol* „om door te snijden" nl. de huwelijksovereenkomst.

Schaken.

Het komt naar de mededeelingen der menschen veel voor, dat de jonge man het meisje zijner keus schaakt. Dit heet *podampason* „met iets wegloopen". Dit gebeurt, wanneer het meisje merkt, dat haar ouders niets van een huwelijk van hun dochter met dien man willen weten; of wanneer zij vermoedt, dat de bruidsschat, die voor haar gevraagd zal worden, te hoog voor haar aanstaande zal wezen. Ze spreekt dan met haar geliefde af om samen te vluchten. De man brengt het meisje naar een veraf gelegen woning van een bekende, of het paar verbergt zich in het bosch.

De gevolgen van zoo'n ontvoering kunnen van tweeerlei aard zijn: de vader van het meisje kan zóó woedend worden, dat hij naar andere huizen in de buurt loopt en daar eenige huisdieren doodt. Hiervoor kiest hij huizen, die aan familieleden van den schaker toebehooren. Dit heet *mangalakene* „iets om de eene of andere reden

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wegnemen". De familie van den schaker is dan verplicht om al de aangebrachte schade te vergoeden, wanneer ook dieren van anderen zijn gedood.

De tweede weg, die de vader kan volgen, is om naar het Hoofd, den *tonggol* of den *langka-lankai* te gaan, hem het geval mee te deelen, hem op te geven hoeveel de bruidsschat bedraagt, dien hij voor zijn dochter eischt en een gong uit het huis van het Hoofd mee te nemen. Deze manier heet *badosa* „een boete opleggen" (*dinosa* beboet worden). De familie van den schaker is dan verplicht den bruidsschat en de boete (de weggenomen gong) te betalen. Doet ze dit niet, dan wordt dit alles den schaker als schuld aangerekend, en kunnen de vader en de broers van het meisje hem daarvoor dooden of als slaaf verkoopen.

Het kan ook gebeuren, dat de vader van het meisje de zaak op haar beloop laat. Dit gebeurt vooral dan, als hij weet, dat de schaker onvermogend is en er van hem niets is te halen. De bruidsschat (*sai*) komt dan terecht bij de verdeeling der kinderen, want in zulke gevallen is het oudste kind voor de ouders van de vrouw, het tweede voor de moeder, het derde voor den vader enz.

Wanneer de vader van het meisje zichzelf geen recht heeft verschaft, zendt de jonge man een verzoeningsgeschenk (*pinda*), een geit, een hond of een varken. Weigeren de ouders van het meisje dit aan te nemen, dan doet hij er nog een dier bij. Wordt dit aangenomen, dan betaalt hij zoo mogelijk den bruidsschat en de zaak is in orde. Blijft de vrouw onverzoend met haar ouders en heeft de vader geen werk van de zaak gemaakt op een van de beschreven wijzen, dan „is zij niet meer het kind harer ouders"; zij krijgt geen aandeel in de erfenis, ze heeft geen recht op de akkergronden, enz.

De bruidsschat.

Wanneer het huwelijk langs den normalen weg gesloten zal worden, wordt nadat het aanzoek is

KON. BAT. GENOOTSCHAP VAN K. EN W.

aangenomen de dag bepaald, waarop de beide families samenkomen om over den bruidsschat (*sai*) te spreken; dit heet *monsai*. Op die vergadering komen alle familieleden, die eenig recht op het meisje meenen te kunnen laten gelden, en deze lieden vragen allerlei geschenken aan den aanstaanden bruidegom; dit heet *mongkabi*; de geschenken zijn de *kabi-kabi*. Deze moeten worden meegebracht, wanneer de bruidegom naar de woning zijner bruid wordt geleid.

De grootte van den bruidsschat zelf laat men gewoonlijk afhangen van den welstand van den bruidegom. De regel, die bij vele stammen in Midden-Celebes in acht genomen wordt, dat voor de dochter evenveel betaald moet worden, als haar vader voor de moeder gegeven heeft, geldt in den Banggai-archipel niet: men mag meer, men mag ook minder vragen.

Tegenwoordig wordt de bruidsschat in geld voldaan, maar tot op de komst van het Gouvernement werd hij berekend in koperen sirihdoozen (*saoeba* B, *toba* S), die een waarde vertegenwoordigen van een rijksdaalder 't stuk. Had men niet genoeg van deze voorwerpen, dan werd betaald in *kajoe* „boom", een woord, dat ook gebruikt wordt als telwoord voor stukken katoen. In geval er sprake was van een bruidsschat, werd onder één *kajoe* verstaan een lap katoen van twee vadem lengte, dus ook ter waarde van ongeveer 1 rijksdaalder. Zelfs voor leden van het vorstenhuis bestond de bruidsschat alleen uit koperen voorwerpen en katoen: voor een vorst 100 *kajoe*; voor een rijksgroote 60, voor lagere Hoofden (*sangadji*) 40.

Wat men als bruidsschat gaf vóór den tijd, dat koperwerk en katoen werden ingevoerd, wist men nergens meer te zeggen. Als hoogste aantal aan sirihdoozen dat als bruidsschat werd gegeven, noemde men mij 12; het gemiddelde was 6. In sommige streken, zooals in Boelagi, schijnt men altijd met drietallen gerekend te hebben; dus: 1, 3, 6, 9 of 12 *kajoe*. Misschien was dit gebruik algemeener.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Alleen in Kindandal op Peling bedroeg de bruidsschat slechts één *koeonoe*, een soort koperen bord of schaal. Zoo'n *koeonoe* stónd in waarde gelijk met vijf aarden borden (*mansanal*). Hier werd de bruidsschat ook gedeeltelijk met leege flesschen voldaan; deze werden door handelaren ingevoerd: een aarden bord stond in waarde gelijk met 5 leege flesschen.

Behalve dit koperwerk en katoen behoort tot den bruidsschat een huisdier (geit of varken) en een hoeveelheid oebi, als bijdrage tot het huwelijksfeest, dat overigens voor rekening van de familie der bruid komt. Een en ander wordt aan den vooravond van den huwelijksdag naar de woning der bruid gebracht. Het huisdier draagt den naam van *pinda*, verzoeningsgeschenk. Als de bruidegom een groot varken geeft, draagt de bruid een klein zwijn bij. Van deze dieren, die voor het huwelijksmaal worden toebereid, wordt door een priester aan de huisgoden, *pilogot*, geofferd, om de beide families, wier kinderen samen trouwen, met elkaar te „verzoenen", in vriendschappelijke verhouding tot elkaar te brengen.

Over de grootte van den bruidsschat (*sai*) zijn de beide partijen het gewoonlijk spoedig eens; maar het vaststellen van de bijgeschenken (*kabi-kabi*) heeft met veel loven en bieden plaats: koperen en aarden borden en kommen, lappen katoen, hakmessen, allerlei dingen worden door ooms en tantes, broers en zusters van de bruid gevraagd. Onder de mian Sea-sea in het Westen behoorden eertijds onder die bijgeschenken ook muizenpaden (*boekoti nainoel*) en omgevallen boomstammen, waarop paddestoelen (*bongkain* B, *tanggeas* S) groeien. Als iemand bij zijn zwerftochten in de wildernis een paadje ontdekte, waarlangs muizen plegen te gaan, zette hij er een verbodsteeken bij: een gespleten stok plantte hij er in omgekeerden V-vorm bij en dan mocht geen ander daar strikken of vallen zetten. Vond hij een rottenden boomstam met paddestoelen begroeid, dan hakte hij het uiteinde van den

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

stam vierkant, als bewijs van zijn eigendomsrecht. Twaalf van zulke muizengangen werden bijv. als bijgeschenk (*kabi-kabi*) aan een oom van de bruid gegeven, of een of meer boomstammen met paddestoelen. Die oom kreeg daarmee het recht zijn vallen en strikken bij die muizengangen op te stellen en de paddestoelen van dien boomstam te oogsten. Pisangboomen werden ook als bijgeschenk gegeven.[1])

Tot de *kabi-kabi* of bijgeschenken behooren ook een zwaard en een speer, die aan den vader der bruid en een geit, kain of hakmes, die aan haar moeder wordt gegeven. De eerste heeten *olo-olo* en worden aangemerkt als een belooning aan den bruidsvader voor het halen van het hout, waarvan het vuur is gestookt, waaraan de moeder bij de geboorte van de bruid zich heeft gewarmd. Het geschenk aan de moeder heet *poliat soesoe* „voor het scheiden van de moederborst"; dit wordt aangemerkt als de belooning voor het zoogen van de bruid. In Boelagi en Kindandal is het gewoonte deze *poliat soesoe* alleen te geven, wanneer de moeder der bruid weduwe is en zij het dus bizonder zwaar gehad heeft bij de opvoeding van haar kind.

De bruidsschat (*sai*) wordt gewoonlijk samengebracht door de familieleden van den man, die hun bijdrage weer terugkrijgen, wanneer later de dochters van het jonge paar trouwen. Men zegt, dat het nooit voorkomt, dat de bruidsschat niet betaald wordt, want er zijn verschillende manieren, waarop men aan zijn verplichting kan voldoen, indien de man bij het samenbrengen der goederen onverhoopt niet door zijn verwanten zou worden geholpen. Hij kan het bedrag bij een ander leenen (*babingkat*). Hierdoor kwam hij in vroeger tijd in een soort van dienstverhouding te staan tot

[1]) Ook op rottende boomstammen, waarop nog geen paddestoelen groeiden, werd beslag gelegd door er twee stokken overheen te zetten, die van boven aan elkaar worden gebonden. Zoo'n verbodsteeken heet *posoepat*. Groeien dan later paddestoelen op dien stam, dan zijn deze het eigendom van dengeen, die het teeken plaatste.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dien persoon: hij hielp zijn schuldeischer bij zijn akkerwerk en nu en dan deed hij iets van zijn schuld af, totdat gerekend werd, dat hij het geleende had vergoed. Of wanneer dit leenen niet zulk een dienstverhouding tot gevolg had, mocht degeen die de goederen gegeven had, het oudste kind uit dit huwelijk geboren, als het zijne nemen.

Dit laatste werd soms met de ouders der vrouw zelf afgesproken: het oudste kind zou voor hen zijn bij wijze van bruidsschat. Het eerste kind namelijk wordt gerekend van den vader te zijn, het tweede van de moeder, de overige kinderen van vader en moeder samen. Is de oudste een meisje dan vervalt de bruidsschat, die voor haar betaald wordt, aan de grootouders, wanneer dezen voor de moeder nog niets ontvangen hebben. Is het oudste kind een jongen, dan wordt hij als kind aan zijn grootouders afgestaan in de plaats van den niet betaalden bruidsschat. Zoo'n verdeeling heeft pas plaats jaren na het sluiten van het huwelijk. Want het kan zijn, dat de man staande het huwelijk, het noodige bijeenbrengt tot voldoening van den bruidsschat voor zijne vrouw. Rust een dergelijke verplichting niet op den vader, dan wordt de bruidsschat tusschen de ouders en de familieleden van de moeder verdeeld.

In geval er maar één kind en wel een jongen is, dan wordt hij dienstplichtig (*tano*) aan de familie van zijn moeder, totdat de helft van den bruidsschat voor zijn moeder afbetaald is. In Kindandal zijn er velen, vertelde men, die bij hun huwelijk geen bruidsschat betaald hebben, maar die hun verplichting in deze afdoen door het afstaan van kinderen, zooals pas beschreven is.

Het komt bij een huwelijk, waar geen bruidsschat betaald is, voor, dat de kinderen telkens jong sterven. In zulke gevallen gaat men na, of er niet een broer of een neef van de vrouw is, die met een zuster of nicht van den man zou kunnen trouwen. Bestaat hiertoe mogelijkheid, dan gaat men tot het vereenigen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van die twee over en de man betaalt dan geen bruidsschat. Men gelooft, dat door zoo'n maatregel de kinderen, die daarna geboren worden, zullen blijven leven.

De huwelijkssluiting.

Het geleiden van den bruigom naar het huis zijner bruid heeft overal enkele dagen na het bespreken van den bruidsschat tegen het vallen van den avond (*ngkinobiang*) plaats, zoodat de stoet met donker aan de woning van de bruid komt. Dit geleiden heet *molibakon* „doen opgaan" (in 't huis van de bruid). Ieder die zich bij den stoet wil aansluiten, heeft daartoe de vrijheid; ook de ouders van den bruidegom gaan mee. De bijgeschenken (*kabi-kabi*) en een en ander dat noodig is voor het huwelijksmaal, is den dag te voren gezonden. Als de bruidsschat in den stoet wordt meegevoerd en deze is groot, dan komt iemand uit de woning der bruid de feestgangers tegemoet met een mand met eten. Dit heet *koloboki boeat*, offeren voor, of een zegen vragen over de goederen (waaruit de bruidsschat bestaat). Is de bruidsschat gering van waarde, dan gebeurt zoo iets niet. De ouders van den bruigom hebben hun zoon op het hart gedrukt om bij het beklimmen der woning den rechtervoet op de eerste trede van de trap te zetten, zoodat hij ook met dezen voet de vloer van het huis betreedt (de trap heeft 4 of 6 treden).

Aan den voet der trap gekomen grijpt een priester (*talapoe*) deze vast en spreekt de huisgoden (*pilogot*) toe, opdat zij niet zullen schrikken van zooveel menschen, die naar boven komen. Daar ook wordt de stoet tegengehouden (*popopot*) door lieden, die er gekookte oebi hebben klaar gelegd. Dit voedsel wordt door de familieleden van den bruigom met hakmessen en sirihdoozen gekocht; dit heet *potoeonggon* „laten vallen". Wat voor de oebi gegeven wordt, komt aan de familieleden van de bruid. Hetzelfde herhaalt zich nog eéns, als men het huis heeft betreden. In sommige streken heeft dit verkoopen van voedsel

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ééns plaats en wel in huis. Hier wordt ook wel oebi aan den voet der trap aangeboden, maar deze wordt niet betaald (dit noemt men *binggoti*). Wanneer dit alles is afgeloopen, zetten de feestgangers zich neer en wordt het eten opgedragen.

De bruid heeft zich intusschen nog niet laten zien. Ze verblijft in een afgeschoten ruimte (kamertje). Eerst als de maaltijd is afgeloopen, wordt ze gehaald. Hierbij treden de bruidsjonkers en bruidsjuffers op, die den naam dragen van *sopit*. De bruigom heeft twee mannelijke *sopit* (in Kindandal, waar men *sopiti* zegt, heeft hij er slechts één), de vrouw twee vrouwelijke. Deze lieden moeten ongehuwd zijn; het mogen ook geen broers of zusters van het bruidspaar wezen. Deze vier *sopit* gaan de bruid halen. In enkele streken is het de moeder van den bruidegom die dit doet. Aan haar handen voortgeleid wordt de bruid binnengebracht; het hoofd is met vier doeken overdekt, zoodat ze niets kan zien. In sommige plaatsen wordt ze aan de rechterhand van den bruigom gezet, in andere streken tegenover hem. In het Oosten onder de mian Banggai wordt de bruigom, als de bruid is neergezeten, eerst driemaal van rechts naar links en dan driemaal van links naar rechts om de bruid geleid. In deze streek wordt, als het paar is gezeten, de rechterknie van den bruigom tegen de linkerknie van de bruid gedrukt. Dit heeft bij de mian Sea-sea in het Westen niet plaats.

Wanneer de bruigom van veel familieleden vergezeld is, zijn het zijn moeder, ooms en tantes, die elk een van de eerste drie doeken van het hoofd der bruid aflichten; voor elken doek, die van haar afgenomen wordt, ontvangt de bruid een geschenk, *poboeka* genaamd; gewoonlijk is dit voor elken doek een aarden bord; veelal wordt voor den eersten doek een schelpen armband, *boeso*, gegeven. Den vierden doek licht de bruigom zelf af. Heeft hij weinig familie, dan licht de bruigom zelf de vier doeken tegelijk af, nadat hij eerst

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

aan zijn aanstaande vrouw beloofd heeft haar een of ander te zullen geven. Vindt de bruid het aangebodene te gering, dan houdt ze de doeken vast, zoodat de man ze niet kan verwijderen; hij moet dan wat meer aanbieden.

Is de bruid van de doeken ontdaan, dan zit het paar met de vier *sopit* in een kring neer en eten tezamen uit één koperen schaal; een vrouwelijke *sopit* bijt een stuk uit een oebi en geeft de rest aan een mannelijken *sopit*. Het bruidspaar doet dit echter niet bij elkaar. In dien tusschentijd heeft een priester van de beide dieren aan de huisgoden (*pilogot*) geofferd en hen in kennis gesteld met het aanstaande huwelijk. Na afloop van den maaltijd der zes, waarbij niet veel wordt genuttigd en die dus spoedig is afgeloopen, nemen de twee vrouwelijke *sopit* de linkerhand der bruid en leggen er een pinangnoot op, waarna ze die toedekken met de rechterhand van den bruigom. In sommige streken doet een priester dit werk. De *sopit* persen dan de beide handen van man en vrouw stevig op elkaar en zeggen: „Zoo stevig als gij beiden nu de pinangnoot vasthoudt, zoo stevig zal ook uw huwelijk zijn; ge moogt niet op elkaar toornen, maar vanaf dezen nacht moet ge één van hart zijn". Dan drukken ze de saamgehouden handen van het bruidspaar eerst op de borst van den man, dan op die van de vrouw. Na afloop hiervan wordt de pinangnoot in tweeën gedeeld en moeten bruid en bruigom elk de helft ervan kauwen; het kauwsel legt elk op de palm van de hand en dan houden de *sopit* beide handen naast elkaar om de kleur van de kauwsels met elkaar te vergelijken en na te gaan of beide er goed rood uitzien. Is dit het geval, dan zullen man en vrouw beiden lang leven. Is het kauwsel van de een bleeker dan van de ander, dan zal de laatste vóór de eerste heengaan. Tenslotte eet de man het kauwsel van de vrouw en de vrouw dat van den man op.

Na afloop van deze plechtigheid beijveren de wederzijdsche familieleden het paar allerlei vermaningen en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

raad te geven en als men niets meer te zeggen heeft, brengen de vier *sopit* de jonggehuwden naar hun kamertje, waar de bruidsjonkers en juffers ook den nacht doorbrengen: de mannelijke *sopit* slapen naast den bruigom; de vrouwelijke naast de bruid. Het is ook de plicht der *sopit* om het echtpaar omtrent een en ander in te lichten. Zoo zeggen ze de vrouw, dat als ze de menstruatie (*bolokon*) heeft, ze dit dadelijk haar man moet te kennen geven en dat de man zich dan heeft te onthouden.

Na verloop van den eersten nacht gaan één mannelijke en één vrouwelijke *sopit* naar hun huizen terug; na den tweeden nacht gaat ook het tweede paar *sopit* heen. Elk hunner krijgt als belooning voor hun moeite twee aarden borden. Men zegt zóó te doen om de jonge echtelieden aan elkaar te laten wennen. Zoolang de *sopit* nog niet naar hun eigen woning zijn teruggegaan, mag het echtpaar zich nergens heen begeven.

Te Gonggong op het eiland Banggai vertelde men mij, dat de *sopit* 6 nachten het bruidspaar gezelschap blijven houden; na afloop van dezen tijd geleidt het jonge paar elke *sopit* naar zijn (haar) eigen woning.

Van eenigerlei opdracht aan den jongen man om hout te halen, de huistrap te vernieuwen en dergelijke gewoonten, zooals deze bij de stammen op Midden-Celebes gevonden worden, weet men hier niet. In sommige streken mag het jonge paar zich na het heengaan der *sopit* overal heen begeven; op andere plaatsen moeten de jonggehuwden 7 of 14 dagen thuis blijven.

Familieverhoudingen.

Wanneer het jonge paar het huis van de vrouw mag verlaten, brengt de man zijn vrouw al spoedig naar de woning zijner ouders. In het O. bij de mian Banggai geeft de moeder van den man bij deze gelegenheid een koperen bord, een geit, een varken, of iets dergelijks aan haar schoondochter; en nadat men gezamenlijk sirih heeft gepruimd, keert het paar naar de woning der vrouw terug.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In het W. bij de mian Sea-sea neemt de jonge vrouw een paar hoenders mede, als zij bij haar schoonouders op bezoek gaat. Een van deze vogels wordt door een priester geslacht als offer aan de huisgoden van den man en hun wordt gevraagd de jonge vrouw genadig te zijn. Blijkt uit de ligging der ingewanden van het hoen, dat de goden gunstig gestemd zijn, dan is het goed; is dit niet het geval, dan wordt ook het tweede hoen geslacht.

In het O. is het regel, dat òf de man bij de vrouw blijft inwonen, òf dat de vrouw bij den man intrekt. Het eerste komt het meest voor. In het W. brengt het jonge paar het eerste jaar door met nu eens een dag of tien of een maand in het ouderlijk huis van den man te wonen en dan een ongeveer even langen tijd in dat van de vrouw te verblijven. Het al of niet betaald zijn van den bruidschat heeft hierop geen invloed; deze moet alleen dienen om te maken, dat het echtpaar kinderen krijgt, en dat dezen in leven blijven.

Hetzij dan dat de man bij de vrouw inwoont of andersom, hetzij dat het jonge paar den tijd tusschen de beide ouderlijke woningen verdeelt, wanneer ze een of twee kinderen hebben gekregen, bouwt de man een eigen huis. Dadelijk na hun huwelijk leggen man en vrouw ieder een eigen oebi-akker aan, maar zoolang deze nog geen vruchten oplevert, worden de pasgehuwden door hun wederzijdsche ouders onderhouden.

Tegenover hun schoonouders moeten man en vrouw eerbiedig zijn. Een verzoek van hun kant mag niet botweg geweigerd worden en een opdracht van hen moet worden uitgevoerd. Hun eetgerei mag niet door den schoonzoon of de schoondochter worden gebruikt. Ze moeten er vooral voor oppassen, niet oneerbiedig over hun schoonouders te spreken. Het noemen van de namen der schoonouders is op de meeste plaatsen echter niet verboden. Ook de namen zijner eigen ouders worden zonder aarzeling uitgesproken. Alleen in het O. kent men in dit opzicht eenigen schroom.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Door zich niet tegenover zijn schoonouders te gedragen, zooals het behoort, brengt men zich in een toestand van *boboentoes*: de betrokkene gaat aan een sleepende ziekte lijden en teert langzaam uit. Er zijn menschen, die zóó bang voor *boboentoes* zijn, dat ze zelfs in tegenwoordigheid hunner schoonouders niet willen eten, aleer dezen er hun verlof toe gegeven hebben. Meent men, dat iemand in een staat van *boboentoes* is geraakt, dan zet de schoonvader den voet in een bord met water, waarvan de getroffene vervolgens drinkt en waarmee hij zich wascht. De schoonvader legt daarbij de verklaring af: „Nu is de *boboentoes* weg!"

Vaak ook doet men een gelofte (*bapoesi*) aan de huisgoden: „Als ik van mijn ziekte (gevolg van *boboentoes*) verlost ben, zal ik een hoen offeren".

Zoowel de schoonouders als de aangetrouwde kinderen heeten *monianan*. De broers en zusters van mijn vrouw zijn *daok*. Mijn broers en zusters zijn de *soloiba* mijner vrouw. De echtgenoot van mijns vrouws zuster is mijn *andalan*. Vader is *tama*, bij aanspraak: *mama*. Moeder is *tina*, bij aanspraak: *nene*. Vaders en moeders broers zijn mijn *pipi*; vaders en moeders zusters mijn *kaka* B, *tete* S. Mijn broers en zusters zijn mijn *oetoes*. Mijn broers of zusters kind is mijn *pinanak*; broers kleinkinderen zijn *mantolidan soesoe* (zie boven). *Taoea* is grootvader; *tate* grootmoeder; *toemboe* kleinkind.

Dubbelhuwelijk.

Zoowel onder de mian Banggai als onder de mian Sea-sea schijnt dubbelhuwelijk (*ampi* of *tangkalabang*) weinig te zijn voorgekomen. Heel enkelen hadden drie vrouwen. Als een groote bijzonderheid weten velen te vertellen van een Hoofd (*tonggol*) van Tokolong in den ouden tijd, die er twaalf vrouwen op na hield. Elken dag kookte ieder dezer vrouwen een stuk keladi (Colocasia) voor den man, en deze stukken werden alle op het etensuur tot hem gebracht.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Zonder uitzondering wonen de meerdere vrouwen van één man in hetzelfde huis samen. Iedere vrouw heeft haar eigen akker en de last, die op den man rust, is alleen deze, dat hij elke vrouw bij den aanleg van haar akker helpt. Het komt vaak voor, vertelde men mij, dat de eene echtgenoote van denzelfden man arm, de andere rijk is; de eerste moet dan allerlei dingen, die ze noodig heeft of wenscht te bezitten, aan de rijke vragen, zoodat ze in de schuld bij haar staat en daardoor in een dienstverhouding (*tano*) tot haar geraakt.

Het gebeurt wel, dat een vrouw zich ertegen verzet, wanneer haar man er een tweede vrouw bij wil nemen. Dan geeft hij haar een geschenk om haar over te halen om hem zijn gang te laten gaan. Dit geschenk heet *tambojo* „het loon" (van *tambo*, huren, loongeven). Soms komt het voor, dat beide vrouwen twist met elkaar krijgen. Het is dan altijd de oudste echtgenoote, die verzoend moet worden met een geschenk (een koperen schaal met voet, een geit, of iets dergelijks); dit heet *ponsoedai* „om ermee neer te stampen (*soeda*)", nl. de toorn der vrouw.

Echtscheiding.

Wanneer de man zijn vrouw verlaat, zonder dat ze daarvoor reden heeft gegeven, gaat hij heen „alleen met zijn kleeren aan 't lijf". De woning en de goederen die hij staande zijn huwelijk heeft verkregen, laat hij achter. Zoo ook laat de vrouw haar huis en gezin in den steek, als ze niet meer samen wil leven met haar man, omdat ze een hekel aan hem heeft gekregen. De kinderen voegen zich bij den vader of bij de moeder, wanneer ze groot genoeg zijn om een eigen keus te doen. Komen man en vrouw met elkaar overeen om te scheiden (echtscheiding heet *pobaoental*), dus met wederzijdsch goedvinden, dan komt een priester (*talapoe*) om hen te scheiden; liefst neemt men daarvoor den priester, die voor het huwelijk van dit paar de huisgoden heeft aangeroepen en hun kennis heeft

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gegeven van de echtverbintenis. De priester deelt dan nu aan de huisgoden mede, dat man en vrouw uit elkaar gaan. Daarna neemt hij een reepje droog arenblad, zooals gebruikt wordt om daarvan een sigaret te rollen, of een sirihvrucht of een pinangnoot; de einden van dit voorwerp worden door den man en de vrouw vastgehouden en dan snijdt de priester blad of vrucht op een koperen sirihdoos door, waarbij hij spreekt: „Nu zijt ge van elkaar gescheiden". De beide stukken van blad en vrucht worden weggeworpen.

Bij de kennisgeving aan de huisgoden moet een hoen, een varken of een geit worden geslacht. Werd de scheiding eertijds door het Hoofd (*tonggol*) uitgesproken, dan moest het paar bovendien nog zorgen voor twee kleine koperen borden, één voor den *tonggol*, en één voor zijn bijzitters, die *tano* „land" heeten, dezelfde benaming als voor iemand, die in dienstverhouding tot een ander staat.

Wordt de echtscheiding volgens de adat uitgesproken, dan behouden man en vrouw elk hun oebi-veld, want zooals reeds is opgemerkt, leggen man en vrouw elk een akker aan, met de vruchten waarvan ze elkaar helpen en gezamenlijk de kinderen voeden. De overige goederen, die tijdens hun huwelijk zijn verworven en die voornamelijk uit koperwerk en huisdieren bestaan, worden in drie deelen verdeeld, waarvan 2 voor den man en 1 voor de vrouw zijn. Heeft de vrouw geen aanleiding gegeven tot de scheiding, dan moet de man bovendien haar draagmand vullen (*potoetoe bois*) met oebi.

Wanneer het echtpaar kinderen heeft, die nog niet voor zichzelf kunnen zorgen, neemt de man slechts het hoognoodige mee en laat het overige voor de opvoeding der kinderen bij de vrouw achter. Het huis komt gewoonlijk aan de vrouw, maar meestal geeft ze er de voorkeur aan om naar haar ouderlijke woning terug te keeren, waar ze steun en hulp vindt. Bovendien waren de huizen eertijds zeer ondeugdelijk gemaakt, zoodat ze om het andere jaar moesten worden vernieuwd.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Een gescheiden echtpaar kan zich weer vereenigen. De voorwaarden daartoe zijn niet altijd dezelfde. Zijn de echtelieden jong en leven de ouders der vrouw nog, bij wie de verstootene een toevlucht heeft gevonden, dan vragen die ouders gewoonlijk aan den berouw hebbenden man 2 of 3 koperen sirihdoozen (*saoeba* of *toba*) als boete, voordat ze hun dochter weer aan hem afstaan. Is de gescheiden vrouw onafhankelijk van haar ouders, dan hangt het geheel van haarzelf af, of ze den man zonder meer wil terugnemen, dan pas na het betalen van een verzoeningsgeschenk (*pinda*). In elk geval moet bij zulk een hereeniging een varken of geit worden geslacht om de huisgoden genoegen te doen nemen in deze hernieuwde verbintenis.

Overspel.

Geheel anders wordt de zaak, als de vrouw overspel heeft gepleegd (*basalano*). In den ouden tijd moet het meermalen zijn gebeurd, dat de beide overspeligen werden gedood, maar zoo iets geschiedde alleen in drift. *Bamaloeë* wordt de stemming genoemd, waarin de beleedigde echtgenoot verkeert, die er hem toe brengt den schuldige te dooden, als men hem daarin niet verhindert. Was de overspelige vrouw eenmaal gedood, dan kon den overspeler geen vergiffenis worden geschonken. Was hij voortvluchtig, dan werd hij gezocht en al gingen er jaren overheen, dan zou hij toch nog worden gedood, als men hem vond.

Meestal komt het bedreven kwaad echter pas later aan den dag en dan wordt de zaak besproken. Als regel gold eertijds, dat de overspeler eenmaal den bruidschat als boete had te geven en zoo ook de overspelige vrouw. Na het betalen daarvan was het huwelijk ontbonden en kon de overspeler de overspelige vrouw huwen, zonder bruidschat voor haar te geven. Op het eiland Banggai was dit anders. Hier mocht (mag) de overspeler nimmer met de overspelige huwen. Op dit eiland, in de omgeving van het hof,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vertelde men mij, was het in den ouden tijd regel, dat de beleedigde echtgenoot den schuldige mocht dooden. Later met en na de komst van vorst Mandapaar werd doodslag verboden en werden de beide schuldigen ieder met 100 rotanslagen gekastijd. Nog later werd dit veranderd in drie maanden gevangenisstraf. De beleedigde echtgenoot kreeg alle eigendommen en de kinderen.

Wilde de overspelige vrouw niet van haar wettigen echtgenoot scheiden en nam deze haar weer in genade aan, dan verviel de boete voor den overspeler en had de vrouw alleen eenmaal den bruidschat voor zichzelf te betalen. Gewoonlijk was ze hiertoe niet in staat en dan werd ze gedurende haar heele leven schatplichtig (*tano*) aan haar man. De akker, dien ze aanlegt, behoort dan aan haar man; het aandeel in de gemeenschappelijk verworven goederen, dat haar toekomt, vervalt aan den man; de kinderen behooren alleen aan den man en de bruidschat, die voor de dochters uit dat huwelijk ontvangen wordt, wordt niet verdeeld, maar komt geheel aan den man.

Wenscht de vrouw deze verhouding tot haar man niet, dan kan ze de vereischte goederen voor de boete bij een ander opnemen en dan komt ze in dezelfde dienstverhouding tot dien ander te staan. In het laatste geval heeft ze nog kans eens geheel vrij te worden, want behalve de hulp die ze den schuldeischer verleent bij zijn akkerwerk, kan ze de schuld afdoen met een of ander voorwerp, dat ze machtig wordt en met haar aandeel in den bruidschat harer dochters. Sterft de vrouw voordat de schuld is aangezuiverd, dan vervallen haar akker en het aandeel dat ze aan haar kinderen heeft, aan den schuldeischer.

Als een gehuwd man overspel pleegt, wordt hem daarvoor een boete opgelegd door zijn vertoornde echtgenoote. De grootte dezer boete is niet vastgesteld; vermoedelijk moet hieronder eerder begrepen worden een geschenk van den schuldigen man aan zijne echtgenoote om haar boosheid weg te nemen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Men gelooft, dat er van bedreven overspel een fatale magisch werkenden invloed uitgaat op de menschen in de omgeving, zoolang het kwaad onbekend en dus niet verzoend is. Heeft overspel plaats gehad, dan kan een der huisgenooten van den overspeler (de overspelige) door de werking ervan ziek worden. Zulke onbekend gebleven bloedschande heet *balolimpat*; wanneer de priester een zieke komt behandelen, kan hij uitmaken of *balolimpat* de oorzaak van de ongesteldheid is. Hij geeft dit dan te kennen, en als de schuldige volhardt in zijn zwijgen en zijn daad niet bekent, moet de zieke sterven. Zoo'n bekentenis behoeft alleen aan den priester te worden gedaan, die de zaak verder geheim houdt.

Erfrecht.

Het erfrecht is eenvoudig. Volgens de verkregen inlichtingen heeft zelfs de Islam onder de Mohammedaan geworden Banggaiers op de aloude regelen ten dezen opzichte geen inbreuk kunnen maken. Wanneer vader en moeder overleden zijn, wordt de erfenis (*poesaka*) zoo spoedig mogelijk verdeeld onder de kinderen, waarbij zoons en dochters elk een even groot aandeel ontvangen. In Tatabaoe (mian Sea-sea) vertelde men mij, dat het oudste kind (zoon of dochter) iets meer krijgt dan de anderen, alleen omdat het het oudste is. Op het eiland Banggai echter krijgt een zoon tweemaal zooveel als een dochter.

Zijn de kinderen nog klein, dan wordt de erfenis door een oom of tante, hetzij van vaders- of van moederszij beheerd. Is er bijv. een huisdier noodig om daarvan een offerfeest te maken tot genezing van een der weezen, dan wordt dit van de erfenis genomen.

Sterft een der echtelieden en zijn er kinderen, dan worden de goederen niet verdeeld, maar ze worden door den overgebleven ouder beheerd. Heeft het echtpaar echter geen kinderen en sterft één hunner, dan worden de goederen in drie deelen verdeeld: is de man overleden, dan gaan twee deelen naar zijn familie en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

één deel is voor de weduwe. Is de vrouw gestorven, dan komt één deel aan de familie van de vrouw en de andere twee deelen behoudt de weduwnaar. Van dat eene of die twee deelen worden echter eerst de begrafeniskosten voor de(n) overledene betaald.

Zwangerschap.

Dat een vrouw zwanger is, maakt men op uit haar veranderd voorkomen. Haar gelaat is weggetrokken en gelig; ze zweet veel, is spoedig buiten adem; haar begeerte gaat uit naar allerlei dingen, waarnaar ze in gewone omstandigheden niet taalt; de menstruatie (*bolok*; *bolokon* „menstrueeren")[1]) blijft weg.

Als de vrouw gezond blijft en zij van haar zwangeren staat niet veel last heeft, gebeurt er niets. Alleen wanneer ze zich telkens onwel voelt, wordt ze „behandeld" door lieden, die zeggen er iets van te weten: ze wordt gemasseerd (*inadoe* van *adoe*). Ook wordt tot de huisgoden (*pilogot*) gebeden (*kinoloboki*) om een voorspoedige bevalling en hun wordt beloofd (*bapoesi*) een offerfeest (*batong*) te vieren, wanneer het kind gezond en wel ter wereld is gekomen. In het Tinangkoengsche (mian Banggai) belooft men aan *pilogot* een *tolos* te zullen geven. *Tolos* (Bare'e: *tolo*) is een vervanger, iets dat voor iets anders in de plaats komt; dit voorwerp is gewoonlijk een zilveren ring. Deze ring wordt in een kommetje met olie gelegd en met deze olie wordt het kind, als het er is, ingewreven; de ring wordt zorgvuldig bewaard als een deel van den kleine. Zoo'n handeling heet *montolos* of *batolos*.

Verhalen over bizondere geboorten, waarbij een vrouw een dier ter wereld brengt, heb ik niet vernomen. In kustplaatsen heeft men wel eens gehoord van vrouwen, die een krokodil voortbrachten, maar het juiste wist men er niet van, zoodat mag wor-

[1]) Als een vrouw de menstruatie heeft, mag ze niet naar den akker, want dan zou de oebi gaan rotten. Overigens heeft ze zich voor niets in acht te nemen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den aangenomen, dat die verhalen geen eigendom van de Banggaiers zijn. De vrouw van het Hoofd van Kotoepa bij Tinakin (dichtbij de hoofdplaats Banggai) heeft eens een soort visch (*goerita*) ter wereld gebracht, vertelt men. De vader deed de *goerita* in een bamboe koker en droeg dezen tot aan zijn dood bij zich. Er zou bizondere kracht van het ding uitgaan, waardoor hij veel zieken genas.

Van het paren van mensch en dier (slang) heb ik het volgende verhaal gehoord: Er was eens een meisje, dat Koaloeno, de Achtste, heette, omdat ze de jongste was van 8 kinderen. Eens in het bosch loopende zag ze een hollen boom en klopte ertegen. Daar kwam een slang uit, die dadelijk bezit van haar nam. Het meisje was niet bang voor het dier en ze ging telkens naar den boom, tot de slang tenslotte ook met haar meeging naar haar huis en daar bleef. Alle menschen waren bang, wanneer ze de slang met zijn vrouw naar den akker zagen trekken.

Haar moeder ging 's nachts eens loeren in het kamertje waar het vreemde echtpaar zich ophield en toen zag ze een schoonen man naast haar dochter liggen. Vol verbazing riep ze uit: „Ik dacht, dat mijn dochter met een slang gehuwd was, maar het is een man!" Toen stierf ze. Maar de slang wreef het haar van zijn vrouw met kokosolie in en zeide haar hiermee het lichaam van haar moeder te bewaaien. Hierdoor herleefde ze.

De moeder wilde, dat de man harer dochter mensch bleef; ze verbrandde daarom op een goeden dag zijn vermomming. Den volgenden morgen zocht de man ernaar en toen hij ze niet vond, werd hij boos, ging naar zee en werd een krokodil (*boeëa*). Daarom eten krokodillen menschen, omdat ze boos zijn over het verbranden hunner vermomming. Die slang draagt den naam van Odoon „ver". Deze Odoon werd de stamvader (*pilogot*) van de krokodillen en op plaatsen waar deze dieren veel voorkomen, wordt Odoon aangeroepen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en men offert aan hem een hond, opdat de krokodillen den mensch geen leed zullen doen. Wanneer een krokodil een mensch bedreigt en hij roept Odoon aan, dan laat het ondier af.

Albino's komen nu en dan voor, maar alleen in het Oosten onder de mian Banggai. Men sprak mij van drie van zulke lieden; geen van hen huwde in zijn leven. Een reden voor het ontstaan van deze afwijking van het gewone type weet men niet te geven.

Verboden gedurende zwangerschap.

Evenals elders in den Indischen Archipel heeft de zwangere vrouw in het Banggaische eilandenrijk zich voor allerlei dingen in acht te nemen. Zoodra de zon is ondergegaan, moet ze in huis blijven en ze moet niet naar buiten gaan, voordat het vol dag is; dit in verband met de vele geesten, die in de duisternis rondwaren. Vooral op het oogenblik, dat de maan aan het opkomen is, is de lucht vol kwaad. Wanneer regen haar overvalt, die gepaard gaat met zonneschijn (*boea sasak*), moet ze dadelijk een schuilplaats zoeken, want zulk een regen werkt zeer schadelijk op de gezondheid.

Als ze met haar draagmand thuis komt, moet ze die dadelijk leegen, opdat ook het kind dadelijk te voorschijn zal komen, als haar ure gekomen is. Om alle belemmeringen bij het ter wereld komen van den kleine te voorkomen, mag de aanstaande moeder geen halsketting dragen, den draagdoek niet over borst en schouder knoopen, niet in de deuropening zitten; men mag niet achter haar heen loopen.

De tang, waarmee ze de stukken oebi uit den pot haalt, mag ze niet daarin laten staan. Oebi die tusschen steenen beklemd is opgegroeid, moet ze niet eten. Ze mag geen pinang met haar mes splijten door de noot met het mes erop op den vloer te slaan, want dan zal het kind sterven, zoodra het op den vloer neerkomt. Een oebi-knol, die bij het rooien afbreekt, mag ze niet eten, want hierdoor zou ze vatbaar worden voor mis-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

kraam. Een miskraam wordt naar de gedachten dezer menschen ook opgewekt, wanneer de vrouw meedoet met het verbranden van het gevelde hout op den akker, wanneer ze suikerriet eet of draagt, als ze rijpe pisang of ananas (*kakapalaang*) eet. Ze moet niet twee leege manden tegelijk op den rug dragen, want dan zou ze tweelingen ter wereld brengen. Ze moet niet naar een sterfhuis gaan of onder een omgevallen boomstam doorloopen, want dit zou ten gevolge hebben, dat het kind doodgeboren werd. Rotan of touw, dat opgerold is, moet ze niet aanraken, anders zal de navelstreng om den hals van het kind gewikkeld zijn. Een soort visch, *kooea* geheeten, die groote oogen en een breeden bek heeft en die gaten in den bodem der zee maakt, moet ze niet eten, want anders zou haar kind ook groote oogen en een breeden mond hebben.

Voor den aanstaanden vader zijn eveneens enkele dingen verboden: hij mag zijn haar niet laten snijden, geen handvat voor zijn hakmes maken en geen dieren dooden; vooral het dooden van een slang zou een fatalen invloed op het geboren worden van het kind uitoefenen. Zoo mag een priester gedurende de zwangerschap zijner vrouw geen hoenders of andere dieren aan de huisgoden offeren.

Kinderloosheid.

Onvruchtbaarheid (*kamba*) komt voor. Dat dit haar oorzaak zou hebben in eenige nalatigheid ten opzichte van de adat, weet men niet. Dergelijke onachtzaamheid zou alleen ten gevolge hebben, dat de kinderen, die geboren worden, niet lang in 't leven blijven. Het eenige wat men tegen onvruchtbaarheid kan doen is een offer aan de huisgoden te brengen, opdat zij zullen bewerken, dat het echtpaar een kind krijgt. Zulk een gebed met offer (*koloboki*) is ook het eenige, dat men kan doen, wanneer een echtpaar steeds dochters krijgt en men graag een zoon zou hebben; of wanneer men alleen zonen en geen dochter heeft. In het eerste geval

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

richt men zijn bede speciaal tot den *pilogot* Balani, de verpersoonlijking van moed en dapperheid, de god wiens taak het is om het gezin te beschermen. In het tweede geval wordt het gebed gericht tot Pali, de godin die voor den voorspoed van het gezin zorgt.

Sommigen beweren, dat wanneer de man steeds aan de rechterzijde van zijn vrouw slaapt, het te verwachten kind een zoon zal zijn; ligt hij steeds aan haar linkerkant, dan zal ze een dochter ter wereld brengen.

Zijn een paar kinderen kort na de geboorte gestorven, dan belooft de moeder, als ze weer zwanger is, haar kind aan een ander, bijv. aan haar zuster te zullen geven. Is de kleine geboren, dan koopt die andere persoon hem met 7 pinangnoten, 7 sirihvruchten, 7 borden en 7 *siondong*-knollen, een oebi-soort, die roode vruchten draagt. Als de pleegmoeder het kind niet kan zoogen, komt de moeder dit telkens in het huis dier andere vrouw doen; ze mag den kleine nooit naar haar eigen woning meenemen. Als de pleegmoeder een tante van het kind is, mag dit later groot geworden, niet met een der eigen kinderen van die tante huwen; deze kinderen worden als zijn broers en zusters beschouwd.

Zwangerschap buiten den echt.

Als een meisje buiten den echt zwanger gemaakt is, wordt onderzoek gedaan wie de vader van de ongeboren vrucht is. Deze wordt dan gedwongen met het meisje te huwen. Weigert hij dit te doen, dan wordt hij beboet. Deze boete bestaat gewoonlijk uit twee koperen borden (*doelang*) en een geit. Wanneer de man weigert met het meisje te trouwen, heet dit *pobean*; zoo wordt ook de door hem te betalen boete genoemd. Stemt hij in het gedwongen huwelijk toe, dan spreekt men van *pobaba* „samen gaan", dus huwen.

Wanneer op de hoofdplaats Banggai een man een meisje zwanger had gemaakt en hij weigerde haar te huwen, dan kreeg hij 40 stokslagen of 30 gulden boete.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Soms werd zoo iemand in het blok gesloten, totdat hij erin toestemde het meisje te huwen.

Vaak ontkent de man zijn schuld het meisje zwanger gemaakt te hebben. In zoo'n geval moet hij zijn onschuld bewijzen door zijn hand in kokend water te steken: als deze er onbeschadigd uit komt, wordt hij voor onschuldig gehouden.

Meer dan eens komt het voor, dat het meisje haar zwanger zijn verbergt, en zich op de eene of andere wijze van de vrucht tracht te ontdoen (*tinoeong* „weggeworpen worden") door allerlei geforceerde handelingen, hard loopen, zwaar dragen, zich van een hoogte laten vallen, masseeren. Onder allerlei andere middelen werd mij het eten van geroosterde onrijpe ananas als zeer werkzaam genoemd. Gelukt het haar niet abortus op te wekken, dan brengt ze haar kind in de wildernis ter wereld en begraaft het, of werpt het weg.

De partus.

Wanneer de zwangere voelt, dat haar ure nabij is, ontdoet ze zich van haar baadje en haar versierselen en zet zich op een plank, *soepapa*, neer. Iemand, man of vrouw, een bloedverwant of niet, gaat achter haar zitten, met den rug naar haar toegekeerd; tegen deze persoon leunt de vrouw. Vóór haar wordt een stuk hout aan de vloerlatten gebonden, zóó dat ze er met de voeten tegen steunen kan; er wordt niets aangebracht, waaraan ze zich kan vasthouden; ze omklemt met de handen haar knieën. Soms wordt ze van achter bij de schouders vastgehouden.

Eigenlijke vroedvrouwen houdt men er niet op na, maar er zijn veel vrouwen, die ervaring hebben opgedaan bij bevallingen en dezen worden dan bij zulke gelegenheden graag geroepen om raad te geven. Ze worden *tolometa* of *tolotaap* „masseuze" genoemd (*tolo* duidt iemand aan die bedreven is in dat wat het daarop volgende werkwoord aanduidt). Zulke personen worden echter niet alleen bij bevallingen geroepen, maar ze

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

doen ook dienst als dokteres bij bepaalde ongesteldheden. Heeft een *tolotaap* bij een bevalling geholpen, dan krijgt ze daarvoor loon: in Tatabaoe 2 borden, 2 hoenders en wat katoen. Dit loon ontvangt ze als het kind een dag of 2, 3 oud is; sterft het vóór dien tijd, dan ontvangt ze niets.

Verloopt de partus normaal, dan wordt geen vreemde erbij geroepen; alles gaat dan „vanzelf". De moeder, de tante of de zuster van de barende verleent den noodigen bijstand. Eerst als het proces niet vlot vordert, overweegt men, of een *tolotaap*, dan wel een priesteres (*talapoe*) zal worden geroepen. De laatste offert een hoen aan de huisgoden (*pilogot*) en roept hun hulp in, opdat het kind voorspoedig geboren worde. Helpt dit niet, dan laat de priesteres den geest in zich komen, opdat deze openbare wat de reden van de vertraagde uitdrijving van het wicht is.

Er kunnen verschillende oorzaken zijn, die de bevalling zwaar en langdurig maken. Geesten als Telebo (boschgeesten) en Nejoek (een geest, die in de gedaante van een hond rondwaart) kunnen het proces tegenhouden. Het kan zijn, dat de huisgoden (*pilogot*) zich verwaarloosd achten. Er kan overspel gepleegd zijn; dit behoeft niet door de barende te zijn bedreven, maar het kan door een der huisgenooten zijn gedaan. Iemand kan iets verkeerds hebben uitgehaald, dat op de vrouw in partus wordt gewroken. Zoo kan het gebeuren, dat iemand uit haar tuin oebi heeft gestolen; hierover wordt de tuingod boos en hij verhaalt het op de eigenares die in partus ligt. Of iemand heeft booze woorden gezegd over de vrouw of haar man, omdat ze hem niet hebben bedacht van hun visch of van hun jachtbuit. Of een der echtelieden heeft getwist en heftige woorden gebruikt; de werking die van zulke woorden uitgaat belemmert de vlotte afwikkeling van het baringsproces.

Voelt de vrouw zich in een of ander opzicht schuldig te zijn, dan bekent ze haar schuld aan den priester

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

of priesteres; hierdoor wordt de ban, die op haar rust, gebroken en het kind kan ter wereld komen. De priester werkt bij zulke gelegenheden veel met het doen van beloften (*bapoesi*) aan de geesten, dat hij dit of dat zal offeren, als alles voorspoedig afloopt. Hij (zij) spreekt tot de huisgoden (*pilogot*), blaast in de vuist en slaat hiermee op het hoofd der barende, op haar rug en op haar beide dijen om het kind te doen komen.

Uit de wijze waarop de kleine ter wereld komt wordt opgemaakt wat het kind te wachten staat. Normaal is ook voor den Banggaier, als het kind in hoofdligging geboren wordt. Maar het maakt nog verschil, of het daarbij met het gelaat naar beneden (*nggalaoep*), dan wel naar boven (*tetelenga*) gewend is. In het eerste geval zal het niet lang leven, in 't tweede wèl. Komt het kind in voetligging (*paoe soele* „omgekeerd kind", of *oboeloes*) ter wereld, dan moet men zich haasten om aan de huisgoden te offeren (*kinoloboki*), anders zal het niet lang in leven blijven. Zoo zegt de mian Banggai; de mian Sea-sea is van meening, dat in zoo'n kind later de huisgod Balani zijn intrek zal nemen m. a. w. dat hij een dapper man, een *talenga*, zal worden, als het een jongen is. Is het kind, dat in voetligging geboren is, een meisje, dan zal ze in haar leven nimmer gebrek hebben aan voedsel.

Met den helm geboren worden (*bakodoetan*) wordt algemeen als zeer gunstig aangemerkt. De helm (*kodoetan*) wordt gedroogd en bewaard. Is de eigenaar ervan ziek, dan wordt de helm in water gelegd en met dit water wordt de zieke gewasschen. Bij anderen wordt de gedroogde helm bij iedere volle maan in olie gelegd en met die olie wordt het kind ingewreven. Dit doet men zoolang het klein is en men denkt, dat de kleine later een groot priester (priesteres) zal worden. Vooral als men op zee is, doet de gedroogde helm wonderen; want al pakken de wolken zich nog zoo samen, de storm zal nimmer het vaartuig waar de helm aan boord is, bereiken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Met het stukje navelstreng, dat na enkele dagen afvalt, handelt men op gelijke wijze als met den helm. Bij de mian Sea-sea vertelt men: Wanneer men het stukje navelstreng verliest, beteekent dit niets; maar als dit later toevallig teruggevonden wordt, moet de eigenaar spoedig sterven.

Tweelingen heeten *paoe pinga*. Wanneer tweelingen geboren worden, heeft men mij op verscheiden plaatsen verzekerd, is men niet op zijn gemak, omdat men meent, dat uit zoo iets onheil moet voortkomen. Men herinnert zich echter niet, dat er ooit een van de tweelingen gedood is. Vooral een paar kinderen van verschillend geslacht werd niet graag gezien. Algemeen is dan ook de gewoonte om een der beide kinderen (gewoonlijk degeen die het laatst geboren is) aan iemand anders ter opvoeding te geven. De pleegmoeder mag geen tante van het kind zijn.

Bij de mian Banggai heeft men mij herhaaldelijk verzekerd, dat in vroegeren tijd een tweelingpaar van verschillend geslacht met elkaar mocht huwen, ja, dat dit zelfs graag gezien werd. Zelfs een Banggaier, die Mohammedaan was geworden, een hadji, een scherpzinnig man, zeide mij: „Nu weten we, dat het bloedschande (*sele*) zou zijn en daarom mag het niet; maar vroeger wisten we dit niet en kwam zoo'n huwelijk van een tweelingpaar meermalen voor, als er maar voor gezorgd was, dat de beide kinderen niet door dezelfde vrouw waren gezoogd. Onze vaderen zeiden, dat het huwelijk van een tweelingpaar door de huis- of stamgoden (*pilogot*) al in den moederschoot gesloten is".

Bij de mian Sea-sea heb ik zulk een geloof niet gevonden. Een tweeling van verschillend geslacht is bij hen een kwaad gebeuren. Men gelooft vast, dat een van de twee niet lang zal leven, ook al worden ze dadelijk gescheiden. In elk geval worden de huisgoden dadelijk met een offer aangeroepen (*mokoloboki*) om het onheil, dat uit zoo'n geboorte kan voortkomen voor de kinderen zelf en voor hun omgeving weg te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nemen. In Tatabaoe wordt voor het meisje een varken aan de *pilogot* Pali, voor den jongen een hond aan *pilogot* Balani geofferd. Het kind dat aan een ander ter opvoeding is gegeven, komt niet meer bij de eigen ouders terug. Bij de mian Sea-sea wordt dus het samenzijn van twee kinderen van verschillend geslacht in den moederschoot als bloedschande (*sele*) beschouwd, die moet worden verzoend.

De nageboorte.

De nageboorte heet *sembeleng*. De navelstreng (*loeloekan*) wordt veelal op 2, soms ook op 1, ook wel op 3 plaatsen afgebonden; dit gebeurt met de bast van den *boniton* (waroe-boom), of met ananas-vezels. Daarna wordt de streng met een bamboesplinter (*doemeas* of *loemeas*) tusschen twee bindsels in, op een stukje kokosvleesch doorgesneden. Soms gebruikt men ook als onderlegger een stuk brandhout, dat al gebrand heeft, een stukje houtskool, of ook wel een steen. In Tatabaoe is de afstand, waarop de streng wordt afgebonden, nog verschillend voor jongens en meisjes; bij de eersten reikt het stuk, dat aan het lijf gelaten wordt, totaan de knie van het kind, bij de laatsten tot aan het midden van de dij.

De placenta heet *toboeni* B, *bitolok* S. Deze wordt met kokosmelk gewasschen en dan in twee kokosdoppen besloten, waaromheen de harige bast (*koebang*) wordt gebonden. Geen asch, zout of andere stoffen worden eraan toegevoegd; alleen worden de bamboesplinter en een schelp met moedermelk, soms ook een sirihvrucht en een pinangnoot, erbij gedaan. Het vleesch van de kokosnoot, die hiervoor gebruikt wordt, wordt aan repen gesneden en gedroogd. Herhaaldelijk wordt het kind met dit kokosvleesch, dat daartoe vooraf fijngekauwd wordt, ingewreven. Een vrouw, gewoonlijk degeen, die de navelstreng heeft doorgesneden, brengt de nageboorte in den arm naar beneden; ze heeft daarbij het hoofd met een doek bedekt, opdat haar aandacht

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

door niets worde afgeleid. Ze loopt heel langzaam en ze moet oppassen niet in uitwerpselen van dieren te trappen, anders zal het kind niet lang leven. Zoo brengt ze de ingepakte placenta naar de Noordzijde van het huis. Daar heeft de vader van het kind een staak, die aan het boveneinde gevorkt is, in den grond gestoken; hij neemt de placenta van de vrouw over en hangt ze aan den stok, waarna hij deze met een regenmatje, of een slaapmat toedekt, en alles stevig bij elkaar bindt. Dit wegbrengen van de nageboorte heet *bangatol.*

De vrouw keert dadelijk in huis terug; daar grijpt ze een slijpsteen, dien iemand heeft klaargelegd en legt zich op den vloer neer; dadelijk daarop komt iemand haar de voeten met water begieten. Men zegt zoo te doen, opdat het kind niet voortdurend zal schreien. Naar de placenta wordt verder niet omgezien; alleen wanneer het kind veel schreit, wordt de nageboorte met besproken water besprenkeld en wordt beloofd (*bapoesi*) een hoen te offeren. Men spuwt daartoe een fijngekauwde sirihpruim op de vlakke hand (zulk kauwsel heet *inangan* en wordt heel veel als medicijn aangewend); dan spreekt men: „Als gij, nageboorte, het kind laat huilen, maak het dan weer in orde, dan zal ik later een hoen voor je slachten". Daarna maakt men met het kauwsel een kruis op het voorhoofd van den kleine.

Als de stok waaraan het pak hangt omvalt, richt men hem niet meer op. Alleen zorgt men ervoor, dat de nageboorte niet met vuur in aanraking komt, want dan zou het lichaam van het kind met wonden overdekt worden.

Bij de mian Sea-sea gaat vaak een priester (*talapoe*) mee, als de nageboorte wordt weggebracht. Bij den stok, waaraan zij zal worden opgehangen gekomen, slacht hij een hoen om het kind van de placenta te scheiden, opdat de kleine niet zal huilen. De ingewanden van het hoen worden onderzocht, maar als ze een ongunstig voorkomen hebben, wordt toch geen tweede geslacht.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Op de plek onder het huis, waar het bloed van de barende is gevallen, wordt gedurende enkele avonden vuur aangelegd, opdat de geesten er geen kwaad zullen doen.

Bij de Banggaiers die tot den Islam zijn overgegaan, wordt de nageboorte niet ver van de woning of in den dakdrup begraven, of aan den rand van het dak opgehangen.

De kraamvrouw.

Wanneer een vrouw in het kraambed sterft, wordt haar lijk door den geheelen kleinen archipel op dezelfde wijze ter aarde besteld, als men dit doet met iemand, die door ziekte of ouderdom is heengegaan. Bij de mian Sea-sea is men ook niet bang, dat de ziel van de overledene een geest zal worden, die de menschen kwaad doet. Men kent onder hen dan ook geen middelen om zich tegen de aanvallen van zoo'n geest te beschermen. Maar overal in dit eilandenrijk zal een zwangere vrouw zich wachten naar het sterfhuis te gaan van een vrouw, die in het kraambed is gestorven.

Bij de mian Banggai, die zooals reeds herhaaldelijk gezegd is, meer met vreemdelingen in aanraking zijn geweest dan hun landgenooten, die in het W. wonen, bestaat het geloof in den *pontianak*, den geest van een vrouw, die in het kraambed is gestorven. Op het schiereiland Liang had men weleens van den naam *pontianak* gehoord, maar men wist niet wat ermee bedoeld werd; bij de mian Sea-sea kende men het woord niet. Bij de mian Banggai nu weet men allerlei van zoo'n geest te vertellen. De *pontianak,* zegt men, ziet eruit als een hoen, dat het geluid van kippen maakt, als ze haar kuikens roepen. Sommigen beweren, dat de *pontianak* geen menschen ziek maakt, maar hen alleen verschrikt. Als men haar geluid hoort en men kent haar naam, roept men haar en dan zet ze zich op den schoot van die persoon neer. Anderen daarentegen beweren, dat de *pontianak* mannen en vrouwen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vervolgt; haalt ze iemand in, dan krabt ze hem; zoo iemand valt dan flauw en na enkele dagen sterft hij. Wordt men vervolgd, dan is het beste te gaan zitten, haar te roepen en de armen uit te strekken: dan doet ze geen kwaad, maar legt haar kind, dat ze altijd met zich voert, in de armen van deze persoon. Deze ziet niets, maar voelt een kou langs de armen strijken. De ziel van een in het kraambed gestorven vrouw gaat niet naar de doodenstad Pakom, maar verblijft op het graf.

Onder de mian Banggai wendt men dan ook middelen aan om te maken dat de gestorvene geen *pontianak* kan worden. Het meest gebruikte middel daartoe is het lijk een ei in de linkerhand te drukken; de geest zal die hand dan niet durven openen om te krabben, uit vrees dat het ei zal vallen. Ter hoofdplaatse Banggai geeft men zoo'n lijk twee helften van verschillende oesters mee; die helften passen dus niet op elkaar en nu zegt men, dat de ziel van de gestorvene niet anders doet dan water overgieten van de eene helft in de andere; of dat ze steeds probeert de beide ongelijke helften op elkaar te doen passen en bij dit werk vergeet ze kwaad te doen.

Wanneer de kraamvrouw sterft en het kind blijft leven, is men niet gewend om iets, dat als kind kan dienen, bijv. een stuk hout of een pisangstam bij het lijk te leggen. Alleen in Kindandal wordt wel een pisangloot als een lijkje verpakt en samen met de moeder begraven.

Zijn kind en nageboorte voorspoedig te voorschijn gekomen, dan wordt de kraamvrouw met warm water gewasschen, waarin veelal ook geneeskrachtige kruiden zijn gelegd. Rug en buik worden met kokosmelk gewreven. Daarna legt ze zich neer op een hellende plank, *sosi ngkalangan* en in deze houding warmt (*bapilang*) ze zich aan een vuur, waar ze altijd met den rug heen gekeerd ligt. Dit vuur wordt op den algemeenen haard aangemaakt, maar het moet speciaal voor haar gebruik bestemd blijven; men mag er niets op koken of roos-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

teren. De tijd gedurende welken ze op de plank blijft liggen, is niet bepaald; hij hangt af van de omstandigheid, of de vrouw zich spoedig wèl voelt of niet; gewoonlijk warmt ze zich gedurende twee tot tien dagen. Sommigen beweren, dat de vrouw òf 4 òf 9 dagen bij het vuur moet blijven liggen. De Mohammedaan geworden Banggaiers ruimen de ligplank pas op den 40sten dag na de bevalling op, wanneer een feestje wordt gevierd voor de reiniging der kraamvrouw.

Ook de tijd waarop ze naar beneden gaat, is niet bij ieder dezelfde; dit hangt er evenzeer van af, of ze zich wèl voelt. Wanneer ze voor de eerste maal na hare bevalling haar huis verlaat neemt ze geen maatregelen. Een dampbad voor de kraamvrouw door middel van gloeiend gemaakte steenen, die in een bak met water worden gelegd, waarboven de kraamvrouw gezeten is, overdekt met een doek, kennen de Banggaiers niet, behalve hier en daar aan de kust, waar deze gewoonte van anderen is overgenomen.

Velen laten de kraamvrouw dadelijk na de bevalling met Spaansche peper gemengd water drinken, opdat de buik warm worde en het bloed ophoude te vloeien. Ook de bladeren van den *taipa* (mangga), de schors van *sosoebeng, sosoempa* en *leakoe* worden gekookt en van dit water drinkt ze voortdurend, opdat „de inwendige wonden" spoedig zullen genezen. Dit kooksel wordt elken dag vernieuwd.

Gedurende de eerste dagen, zoolang zij van de ligplank gebruik maakt, mag de kraamvrouw niet koken. Dit zou haar lichaam murw maken, zoodat ze lang zwak bleef. In elk geval mag ze dit niet doen, zoolang de navelstreng van het kind niet is afgevallen; anders zou de kleine een dikken buik krijgen. Verschillende spijzen zijn voor de kraamvrouw verboden. Vooral de mian Banggai hebben in dit opzicht allerlei voorschriften: zoo mag ze geen jeukverwekkende visch en groente, als *palojon*, eten; ook geen papaja (Bangg: *tapaja*).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Om het zog op te wekken drinkt de kraamvrouw een afkooksel van *losom*- bladeren; met hetzelfde doel wordt haar voedsel scherp gemaakt door dit met Spaansche peper te vermengen. Heeft de moeder geen zog, dan wordt aan de huisgoden (*pilogot*) beloofd (*bapoesi*) een hoen te offeren, wanneer ze haar aan voeding voor het kind helpen door „de borsten te openen". Gedurende de eerste twee dagen legt men het kind niet aan de moederborst, maar een andere vrouw zoogt het; men beweert, dat het eerste zog, dat zich afscheidt, niet goed is voor den kleine, omdat het te dik is. Al heel spoedig gaat men ertoe over het kind te voeden met rijpe pisang. Blijft het zog weg, dan neemt een andere vrouw het voeden over. Hiervoor krijgt ze als loon (*tinambo*) een koperen schaal op voet (*kandari*). Is de moeder overleden, dan „wordt de borst van een ander gekocht" voor een sirihdoos (*saoeba*) of een geit; soms loopt dit loon op tot vier *kandari*. De zoogmoeder houdt het kind bij zich, zoolang het klein is; maar als het de borst niet meer noodig heeft, wordt het aan de familie terug gegeven. Om het kind te spenen wordt de tepel ingesmeerd met het bittere sap van papaja-bladeren of van de *paria* (Momordica Charantia).

Familieleden en vrienden komen de kraamvrouw bezoeken; ze brengen geen geschenken voor de moeder mee, maar voor den kleine. De een geeft hem een kokosboom, de ander een koperen schaal, een hoen of ander huisdier en derg. Dit heet *pobinihon paoe*. Bij de Mohammedanen worden deze geschenken pas gegeven bij gelegenheid, dat het kind besneden wordt.

Wanneer in sommige streken de vader niet bij de geboorte van zijn kind tegenwoordig is geweest en hij komt later thuis, dan wordt hij niet dadelijk tot vrouw en kind toegelaten, maar moet hij eerst aan den kleine een lap katoen, een hoen en wat geld (een gulden) geven. Dit heet *podoso*, om onheil te voorkomen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Het kind.

Soms komt het kind dood ter wereld. Het lijkje wordt dan in een kistje gelegd en op het woonerf, niet ver van het huis begraven. In Tinangkoeng (mian Banggai) wordt voor een doodgeborene een gat in den grond gegraven aan de westzijde van het huis; dit gat wordt met plankjes belegd en daartusschen wordt het lijk geplaatst. Bij de mian Sea-sea worden zulke lijkjes vaak niet begraven, maar in het kistje op zij van de woning bewaard. Men zegt, dat er bizondere kracht van zulke lijkjes uitgaat. Een mijner zegslieden onder de mian Sea-sea, een priester, vertelde mij, dat zijn vrouw eens van een doodgeboren kind bevallen was. Hij deed het lijkje in een kistje en begroef het. Toen werd hij ziek en op de eene of andere wijze kwam hij er achter, dat het lijkje hiervan de oorzaak was. Hij groef het op en gaf het een plaats in zijn huis. Sedert werd hij niet alleen beter, maar de overblijfselen van zijn doodgeboren kind helpen hem, als hij zieken behandelt. Als zijn hulp bij een kranke wordt ingeroepen, spreekt hij het kistje toe: „Ga mee en help me om N. N. beter te maken". Soms komt de ziel van het wicht in hem en vertelt hem, wat hij moet doen.

Soms gebeurt het, dat een kind bij het terwereldkomen niet dadelijk huilt. Zulke kinderen zullen lang leven, zegt men. Om het aan het huilen te krijgen besprenkelt men het met koud water.

De pasgeborene wordt, wanneer het van de nageboorte gescheiden is, met koud water gewasschen, in een doek gewikkeld en op een matje op den vloer gelegd, of gedragen. Degeen, die het kind in ontvangst neemt en baadt, krijgt daarvoor later een geschenk (tegenwoordig een halven gulden of een lap katoen). Dit draagt den naam van *pongobonoi*, voor het schoonmaken.

Overal in den Banggai-archipel worden wiegen, *palalan* en *kobatan*, gebruikt. Deze wiegen hebben denzelfden vorm als die welke onder de Bare'e sprekende Toradjas

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gevonden worden (II, 56): een lade, die aan beide einden opgehangen is in lussen aan een veerkrachtige lat (*oejoengan*), zoodat de wieg op en neer bewogen kan worden. De wieg wordt gemaakt van bladsteelen van den sagoboom of van hout. In het laatste geval komt het er niet op aan wat voor hout men neemt; alleen in Tatabaoe gebruikt men bij voorkeur hiervoor *sosoling*- en *toloi*-hout. Waarop wel streng gelet wordt, is dat de wieg de juiste lengte heeft. Deze is: de afstand vanaf den linkertepel tot aan den top van den middelvinger van den uitgestrekten rechterarm des vaders. Als men zich hieraan niet hield, zou het kind steeds maar huilen in de wieg, het zou mager worden en niet lang leven.

Als de vader de wieg begint te maken, mag hij niet spreken; hij moet zijn werk lusteloos en slap doen, als iemand die moe is en slaap heeft; dan zal ook het kind later niets doen dan slapen in de wieg. Bij de mian Sea-sea mag de vader bij dit werk niet overvallen worden door een vreemdeling, want dit zou het leven van den kleine verkorten. Andere maatregelen worden er niet bij in acht genomen.

Het kind wordt niet dadelijk na de geboorte in de wieg gelegd: in het O. bij de mian Banggai na 3, 7 of 10 dagen; op het eiland Banggai 5 tot 10 dagen na de bevalling; in Boelagi na 2 dagen; elders na 6 of 8 dagen. In Kindandal wordt hierbij nog gelet op den maanstand: men legt het kind in de wieg bij nieuwe of bij volle maan, of anders op een maandag die daarvoor geschikt wordt geacht.

Algemeen is ook de gewoonte om het voorhoofd van het kind af te platten; of juister gezegd: de wensch om het voorhoofd af te platten als tegenhanger van het afgeplatte achterhoofd, dat door zwaarte van het hoofd vanzelf wordt ingedrukt. Met legt daartoe een opgevouwen lap katoen op het voorhoofd van den zuigeling, maar dit pakje is niet zwaar genoeg om eenige verandering bij het voorhoofdsbeen aan te brengen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Zoo'n pakje, dat ook wel eens alleen uit boombladeren bestaat, heet *pongojomii* B „om het te laten voelen", *popiisas* „om het te laten drukken".

Bij het op en neer bewegen van de wieg worden eenvoudige liedjes gezongen (*baboea-boea* B, *mangaas* S). Een enkel voorbeeld:

Samalipo poiabato momboel akio „de *samalipo*-takken schuren tegen elkaar, maar er is geen wind.

Sadodia ko lelang, maka na momboelon „en daar heb je de *lelang*-boom, daar is wèl wind".

Als een klein kind zijn faeces eet, haalt men een gekookte oebi uit een huis, waaruit men nog nimmer voedsel heeft ontvangen; deze geeft men aan den kleine te eten, waarbij men spreekt: *Kaane ko olimoe, ko binaloekomo* „eet den prijs die voor je gegeven is, want je bent verkocht".

Feest voor het kind.

Wanneer tijdens de zwangerschap zich geen verontrustende verschijnselen hebben voorgedaan, wanneer de bevalling niet bizonder zwaar is geweest, om welke redenen men ertoe gekomen is den huisgoden te beloven een offer aan hen te zullen brengen; wanneer dus alles goed gegaan is, en de kleine niet vooraf van de huisgoden is afgebeden, wordt na de geboorte van den kleine geen offerfeest gevierd. Is men door een belofte gebonden, dan wordt 7 dagen na de geboorte een klein offerfeest (*batong*) gevierd, waarbij een geit en een hoen worden geslacht.

Als het kind uit het kamertje wordt gedragen, wordt op een gong geslagen om de aandacht der huisgoden (*pilogot*) op den kleine te vestigen. Daarna worden de dieren bij den middenpaal geslacht, waarin de huisgeesten gedacht worden te wonen, nadat de priester (*talapoe*) de *pilogot* heeft toegesproken en hen het doel van de plechtigheid heeft verklaard. Daarna brengt de moeder de kleine naar de deur en weer terug naar den middenpaal. Als het kind dan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

weer in het kamertje terug is, gaat het feest verder zijn gang en wordt er gedanst (*osoelen*) tot aan den morgen. Als het offeren der beloofde dieren zonder feestelijkheid gepaard gaat, heet dit *bapalangas* (pass. *pinalangas*).

In elk geval wordt de nieuwe wereldburger aan de huisgoden voorgesteld, opdat dezen niet zullen „schrikken" bij het zien van de nieuwe loot van hun geslacht. In Boelagi heet dit feest *montoeonggon* „laten vallen", een maand ongeveer na de geboorte. Waarop deze naam betrekking heeft, kon men mij niet zeggen; vermoedelijk slaat ze op „uit de woning" laten vallen, d.w.z. naar beneden brengen van den kleine, omdat dit bij deze gelegenheid voor de eerste maal gebeurt. Het kind wordt dan buiten het kamertje gebracht en bij die gelegenheid worden drie hoenders geslacht voor de verschillende huisgoden: Voor Pilogot batanaas, voor Pali, Mboli en Balani (zie mijn opstel „De Pilogot der Banggaiers en hun priesters" in „Mensch en Maatschappij").

Zooals gezegd wordt het kind na zoo'n feest naar beneden op den grond gebracht. In Boelagi ontvangt de kleine hierbij een geschenk van zijn vader: een kleine geit, een koperen bord of iets dergelijks. Dit geschenk draagt den naam van *potoedongii* „om er zich op neer te zetten" (zooals hoenders die op stok gaan). Vermoedelijk is hier gedacht aan de ziel *(mokooe)* van den kleine, die zich aan dit voorwerp zal hechten.

Wanneer geen feest voor den wereldburger wordt gevierd, is het aantal dagen, dat na de geboorte verloopen moet, aleer hij naar beneden wordt gebracht (*pongoboeloes*) onbepaald. Is het kind op den akker geboren, dan gebeurt dit al vrij spoedig, na een dag of acht. Bij de mian Sea-sea slacht men daarbij een varken, hoe klein dit ook zij. Dit wordt gedaan om het kind „aan de aarde te laten zien, opdat deze het niet ziek make". Het varkentje wordt op den grond geslacht, waarbij het volgende gesproken wordt: „Aarde, zie het kind aan, opdat het niet verandere (opdat het gezond blijve); zon, zie het kind aan, opdat het niet

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

verandere; daartoe geven wij u dit varken". Uit een schoteltje met water wordt dan elk voetje door middel van een dracaena-blad vier- of zesmaal besprenkeld, waarbij gesproken wordt: *Papase ko na monoenoeton, papase ko manimoela* „zijn leven worde aangeslagen (met het draecena-blad), zijn kracht worde aangeslagen" (door het slaan met het blad worde hem leven en kracht toegevoerd).

Wanneer het kind voor de eerste maal overland naar een andere plaats gebracht wordt, maakt de priester vooraf van sirih-kauwsel (*inangan*) kruisen op de borst en het voorhoofd van den kleine, opdat de geesten hem geen kwaad zullen doen. Onderneemt een kind voor de eerste maal een reis overzee, dan laat men het een weinig drinken van het kielwater van de prauw (*doeangan paisoeno* B „het water van de prauw; *naloem* S).

De eersten aan wie het kind een bezoek gaat brengen, wanneer het naar beneden is gebracht, zijn zijn grootouders, van vaders- of van moederszijde, al naardat het in de ouderlijke woning van den vader of van de moeder geboren is; of aan beiden, wanneer het echtpaar een eigen woning heeft betrokken. Bij dit eerste bezoek geven de grootouders den kleine een geschenk: een geit, een koperen bord, een hoen, of iets dergelijks. Dit geschenk heet *podoso*, om onheil af te wenden.

Teekenen aan het kind.

De kleine roode en zwarte vlekjes, die zich op de huid van het kind vertoonen, heeten *ilok;* kleine wratjes *poepoet lampot,* maar deze ontwikkelen zich eerst later op de huid; deze laatste hebben geen beteekenis. De *ilok* echter zijn door de huisgeesten (*pilogot*) op den kleine aangebracht, zegt men, opdat de ouders zullen weten, wat de kleine tijdens zijn leven te wachten staat. Bevindt zich zoo'n vlekje (*ilok*) onder het oog, dan zal het kind, groot geworden, veel huilen, d. w. z. het zal velen van zijn naaste verwanten door den dood ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

liezen. De mian Sea-sea zeggen, dat zoo iemand neerziet op alles in zijn omgeving, waarmee bedoeld wordt, dat men allerlei voordeel en geluk ziet, maar het nimmer krijgt.

Bevindt zoo'n vlekje zich op de wang, dan zal het kind later rijk worden; zoo ook als het zoo'n teeken op den schouder heeft, want dan zal het altijd iets te dragen hebben (verworven goederen naar huis brengen). Een vlekje op den rug (*totongkoeloenge* van *tongkoeloeng* „rug") beteekent eveneens, dat het kind later veel te dragen zal krijgen, maar dit zal niet anders dan moeite, verdriet en nadeel zijn; anders uitgedrukt: zoo iemand „zet alles achter zich"; heeft altijd tegenspoed.

Een *ilok* op den buik voorspelt, dat de mensch veel noodig zal hebben zonder dat hij er plezier van heeft: alles verdwijnt. Heeft men daarentegen een vlekje in den hals, dan zal men nimmer gebrek aan voedsel hebben. In de handpalm verzekert dien mensch, dat hij alles zal krijgen, waarnaar zijn hart uitgaat en dat hij het verworvene zal weten vast te houden. Bevindt de vlek zich echter op den rug der hand, dan zal hij daarmee steeds de oogen wrijven, omdat hij zoo vaak moet weenen over verliezen en teleurstellingen. Heeft iemand een *ilok* in den harts- of in den halskuil, of is er een bij een meisje op een der borsten, dan zullen alle kinderen van die persoon jong sterven. Heeft men zoo'n vlekje midden op het voorhoofd, dan zal die persoon spoedig weduwe (weduwnaar) worden. Heeft een vrouw een *ilok* op een der lippen, dan „eet ze al haar bezittingen en haar kinderen op", d.w.z. ze maakt alles op, is niet spaarzaam.

Een vlek in den hals wijst op *inoon*, halsketting van kralen (*inoon*), „dan hangen ons de goederen om den hals", d.i. we worden rijk. Van een vlek in den oksel zegt men *dinapit* „geklemd", d.i. geluk en voorspoed zal men nimmer verliezen. Bevindt zich een vlekje op de genitalia, dan zal de echtgenoot van die persoon spoedig sterven.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Een ander teeken, dat vader of moeder van het kind, of de kleine zelf spoedig moet sterven is, als het kind sprekend op een zijner ouders lijkt. Want hieruit blijkt, zegt men, dat ouder en kind van dezelfde levenskracht voorzien zijn en nu is het maar de kwestie, wiens deel meer of sterker is en het deel van den ander tot zich trekt, waarna de beroofde zal sterven. Het eenige wat hiertegen te doen is, is de huisgoden met een offer aanroepen (*mokoloboki*) en hun hulp in te roepen om dit gevaar af te wenden. Bij de mian Banggai wordt het kind aan den voet van de trap gezet en dan urineert vader of moeder, de ouder op wie het kind lijkt, op zijn hoofd. De mian Sea-sea kennen dit niet.

Men is ook gewoon kinderen te adopteeren, vooral als men zelf geen kinderen heeft. Wanneer de kinderen van een echtpaar telkens kort na de geboorte sterven, belooft het, wanneer weer een kleine verwacht wordt, dit aan een ander ter opvoeding te zullen geven. Bij de mian Banggai mag zoo'n aangenomen kind (*paoe toebo*), met een pleegbroer of zuster trouwen, wanneer het maar niet door de pleegmoeder gezoogd is. Bij de mian Sea-sea mag het in elk geval niet. Wanneer een kind van een vreemde (geen bloedverwant) wordt geadopteerd, geven de adoptief ouders daarvoor kokosboomen, koperen borden en derg. Deze geschenken heeten *palali* „voor het uithalen of overbrengen" van het eene gezin in het andere. Wanneer het aangenomen kind in huis is gebracht, wordt aan de huisgoden (*pilogot*) aldaar een hoen geofferd en hun wordt kennis gegeven, dat het gezin vermeerderd is. Keert een aangenomen kind naar zijn ouders terug, voordat het volwassen is, dan moeten die ouders alle kosten vergoeden, die door de pleegouders zijn gemaakt voor het brengen van offers in tijden, dat het kind ziek was. Deze kosten worden globaal berekend op 4 tot 6 *kandari* (koperen schaal op voet). Zoowel bij de mian Banggai als bij de mian Sea-sea krijgt het aangenomen kind een aandeel in de erfenis zijner pleegouders, maar dit

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

deel is kleiner dan dat der eigen kinderen. Een stel van 6 *kandari* heet *mengko bolito*; een stel van 12: *mengko sinapit*; als nu een eigen kind *mengko sinapit* ontvangt, krijgt een aangenomen kind *mengko bolito*. Op deze wijze drukt men de verhouding hunner aandeelen uit.

Naam, haar, nagels, tanden, oor.

Het geven van een naam aan het kind is aan geen tijd of voorschrift gebonden. Sommige kinderen hebben kort na hun geboorte al een naam, anderen moeten er jarenlang op wachten. Het zijn zelden de ouders, die aan hun kinderen namen geven; meestal doen dit de grootouders of anders ooms en tantes. In Tatabaoe zei men, dat ouders geen naam aan hun kind mochten geven, omdat het dan niet lang zou leven.

Jongens, die nog geen naam hebben, of wier naam men niet kent, worden aangesproken met *laso* „penis" (bij de mian Banggai), *taboe* „testes" en *to'oe* idem (bij de mian Sea-sea). Meisjes noemt men *oeki* „vagina". Van tektonymische namen maakt men ook gebruik: Tame i Koedi of Koedi tamano „Vader van Koedi"; en Ine i Koedi of Koedi ineno „Moeder van Koedi". Het gebruik van tektonymische namen is bij de mian Banggai sterker dan bij de mian Sea-sea, waar zelfs oude menschen vaak nog bij hun eigennaam worden genoemd.

Bij de menschen, die veel met vreemdelingen (Mohammedanen) in aanraking zijn gekomen, heeft het eerste snijden van het haar van het kind met eenige plechtigheid plaats. In Bongganan en Tinangkoeng wordt bijv. op den 7den of den 14den dag na de geboorte, als de navelstreng is afgevallen, een feestje gegeven, dat *mansaloe* heet en waarop o. m. een weinig hoofdhaar van het kind wordt gesneden. Dit wordt gedaan door een man op leeftijd, dikwijls de grootvader van den kleine. Het afgesneden haar wordt in een kom met water of kokosmelk gelegd, die later

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

uitgestort wordt op de plek waar de placenta begraven ligt (deze menschen begraven de nageboorte in plaats van ze op te hangen). Het kind wordt met de kokosmelk gewasschen en dan in de wieg gelegd.

Ook de lieden van Boelagi snijden met eenige plechtigheid het hoofdhaar van het kind. Dit gebeurt hier echter pas op lateren leeftijd, wanneer het begint te loopen. Het afgesneden haar wordt op een bord gelegd, dat het eigendom van het kind wordt. Dit bord heet *potoenekom* „(het bord) waarmee wordt opgehouden" om er het haar in te ontvangen. Dit haar wordt vervolgens in het weefsel van een kokosboom gelegd.

Ter hoofdplaatse Banggai wordt op den dag na de geboorte op drie plekken van het hoofd wat haar afgesneden. Dit wordt in water gelegd en op den vierden dag, wanneer deze Mohammedaan geworden Banggaiers een feest voor moeder en kind vieren, wordt het in een jonge kokosnoot overgedaan en daarin naar een steen in zee gebracht. Deze steen heet *batoe panimboel*, dicht bij Kota Djin. Verder kijkt men er niet naar om.

In tegenstelling met het bovenstaande weten de menschen, die meer het binnenland in wonen, zoowel mian Banggai als mian Sea-sea, niets van haarsnijden bij een kind. Ze laten dit ongestoord groeien. Voor hen is van beteekenis, als voor de eerste maal de nagels der vingers van het kind worden gesneden. De stukjes nagel worden op een bordje gelegd, waarbij water wordt gegoten. Met dit water wordt het lijfje van den kleine gewasschen, waarna nagels en water worden weggeworpen. Elders (in Tatabaoe) worden de stukjes nagel in gaten van de bamboe gestopt, die aan het huis zijn gebruikt. Men kijkt er verder niet naar om.

Of bij een klein kind de tanden aan de bovenkaak het eerst uitkomen, dan wel die aan de onderkaak, heeft voor de Banggaiers geen beteekenis. Wèl zegt het hun iets, als het kind bizonder spoedig tanden krijgt: men denkt dan, dat de kleine niet lang zal leven. De uitgevallen melktanden worden zonder meer weggeworpen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Het aanbrengen van brandwonden op den bovenarm, zooals men dit in Midden-Celebes algemeen gewend is te doen, kennen de Banggaiers niet. Alleen vond ik te Bongganan de gewoonte bij mannen om zich in den bovenarm twee insnijdingen te geven, opdat er wildvleesch op zou groeien. Men beweert, dat men door dezen maatregel niet door pokken zal worden aangetast. Deze gewoonte heet *batopo* en is vermoedelijk een toepassing van niet begrepen vaccinatie.

In de oorlel van meisjes wordt een gat gemaakt. Hiertoe snijdt men een ring uit de arenvrucht (*doeangkali*); deze ring wordt op één plaats doorgesneden en de beide einden der ring worden op de oorlel geklemd. Het scherpe vocht van de arenvrucht bijt in het vleesch en maakt er een gat in.

Besnijdenis en tandenvijlen.

In het O. van den archipel hebben de besnijdenis en het tandenvijlen bij één en dezelfde gelegenheid plaats. In het W. zijn deze beide handelingen van elkaar gescheiden en laat men er soms enkele jaren tusschen verloopen. Terwijl in het midden, op het schiereiland Liang beide operaties wel gescheiden zijn, maar het feest van het tandenvijlen gehouden wordt den dag na dat van de besnijdenis.

Het besnijden heet *mansail* B, *ba'abasal* S., maar tegenwoordig zeggen ook de niet-Mohammedaansche Banggaiers *basoenat* en de operateur is de *tolosoenat*.

Het tandenvijlen heet *bagisil* en de operateur is de *tologisil*. Beide functionarissen zijn altijd mannen.

Overal in dezen kleinen archipel worden de jongens besneden, met uitzondering van de inwoners van Osan paisoeno, dat zeker een van de oudste nederzettingen dezer eilandbewoners is. Volgens het verhaal kenden deze lieden het besnijden eertijds ook; maar eens zou een hunner voorouders aan deze operatie zijn bezweken, omdat de penis ontstak. Daarna werden geen jongens meer besneden. Vermoedelijk slaat dit verhaal op een

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

poging om de besnijdenis in te voeren en heeft men dit gebruik in den ouden tijd niet gekend, zooals tot op heden het geval is bij de To Loinang. Een zegsman vertelde, dat niet zoo heel lang geleden iemand van Osan in Tatabaoe kwam wonen. De algemeene gewoonte volgende, liet hij zich besnijden, maar de man kreeg er een groote wond van aan de genitalia en stierf.

Laat ons eerst zien hoe de besnijdenis plaats heeft in het W. bij de mian Sea-sea. Als algemeene regel bij beide volksdeelen geldt, dat eenige jongens tegelijk kunnen besneden worden, mits zij dezelfde huis- (stam-) goden, *pilogot*, hebben, m.a.w. tot dezelfde familie behooren. Als iemand twee zoons heeft, laat hij ze bij dezelfde gelegenheid besnijden, bijv. als de een 8 en de ander 10 jaar oud is. Omstreeks dezen leeftijd toch heeft de operatie plaats.

Aan den vooravond van de plechtigheid komen de jongens samen in het huis van den feestgever; ze worden daar in een ruimte gebracht, die door een gordijn is afgesloten (*bapopotan, kinopot*). In Tatabaoe heeft elke jongen nog twee mannen als gezellen bij zich, die ook bij hem slapen. Den eersten avond doet de priester den heelen nacht dienst. Hij stelt zich telkens in verbinding met de huisgoden (*pilogot*) en dezen deelen door zijn mond aan den feestgever mede, welke dieren er al zoo geslacht moeten worden. Zulke gesprekken met de goden worden afgewisseld met dansen (*osoelen*). In den heel vroegen morgen worden de jongens door hun geleiders naar het water gebracht. Hun voeten zijn daarbij in bladeren of in het weefsel van den kokosboom (*komboeto*) gewikkeld, op dat ze de aarde niet zullen beroeren; hun hoofd is bedekt met een lap katoen, want ze mogen hemel noch aarde zien.

Als ze de woning zullen verlaten, staan twee mannen bij de deur, die de jongens beletten naar buiten te gaan. Ze worden voor twee *kandari* (koperen schaal op voet) overgehaald den weg vrij te geven. Wanneer de jongens gebaad zijn, keeren ze op dezelfde wijze

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

naar de woning terug, als ze er vandaan zijn gekomen. Als ze binnen willen gaan, wordt hun den weg weer door de twee mannen versperd en dezen ontvangen opnieuw twee *kandari* om ze door te laten. Deze kosten, vertelt men, worden later door den feestgever op de twee mannen verhaald, door als tegenhouder op te treden, wanneer zoons of neven van hen besneden worden.

Wanneer de jongens weer in huis zijn, duurt het niet lang of de operateur begint zijn werk. Hij heeft daarbij een paar helpers: de een zet den jongen op zijn schoot en houdt zijn handen vast; de ander plaatst een houtje tegen de punt van den penis en trekt er de voorhuid overheen. Dan zet de operateur het scherp van een hakmes op huid en houtje en slaat met een stuk hout op het mes, zoodat de huid splijt. Het neerdruipende bloed wordt in een kommetje opgevangen en dit wordt aan de woonplaats van den *pilogot* Balani, den geest van moed en dapperheid, die de familie beschermt, gesmeerd (deze woonplaats bestaat uit een paar stokken, die bij den voet van de trap in den grond zijn geplant; zie „De Pilogot der Banggaiers en hun priesters", Mensch en Maatschappij). Om het bloeden te stelpen wordt schrapsel van *abitan*-hout over de wond uitgeknepen, zoodat het vocht erop druipt. Anderen leggen er gekauwde *lambaja*-bladeren op.

Na afloop van de operatie moeten de jongens een poos in de afgeschoten ruimte blijven, in Boelagi gedurende twee dagen, elders korter. Gedurende dien tijd mogen ze niet anders eten dan geroosterde oebi (*bakoe sinoea*), opdat de wond spoedig zal opdrogen. Is de tijd van afzondering voorbij, dan worden de jongens door den priester naar beneden gebracht; deze houdt de hand van den voorsten jongen vast en zijn makkers houden elkaar bij de hand. Zoo gaan ze in een rij naar beneden onder de tonen van gong en trom. Onder aan de trap ligt een geit gebonden op den grond. Iedere jongen zet den rechtervoet op den kop van het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dier, voordat hij den grond betreedt (de voeten zijn niet meer ingepakt en het hoofd is niet bedekt) Bij dit treden op de geit roept de priester de huisgoden (*pilogot*) aan en vraagt voor elk kind afzonderlijk lang leven en gezondheid. Dan voert de priester de jongens naar de woonplaats van *pilogot* Balani en vervolgens loopen ze tweemaal om het huis naar links gaande en daarna nogeens tweemaal naar rechts gaande. Zijn priester en jongens in huis teruggekeerd, dan worden de geit en andere dieren geslacht en hiervan wordt een feestmaaltijd bereid.

Bij het begin van de genoemde ommegangen (in Kindandal op Liang trekt de stoet slechts éénmaal rechts om de woning) steekt de priester het stukje hout, waarop de voorhuid is gekloofd en de houten hamer in een kokosboom.

De operateur krijgt op sommige plaatsen alleen vleesch (een achterpoot van de geit), oebi en palmwijn als belooning; elders ook een kokosboom, een koperen schaal, aarden borden of hoenders. Menschen die de kosten van zulk een feest niet kunnen betalen, besnijden hun zoon in de wildernis; ze kunnen dan volstaan met een hoen en wat palmwijn aan de huisgoden te offeren. In aanzienlijke families is het gewoonte, dat bloedverwanten aan den besnedene geschenken geven: een kokosboom, een koperen bord, kleeren en derg.

Men zegt, dat een man die niet besneden is, nimmer goed gezond kan zijn. Als regel geldt onder de mian Sea-sea, met uitzondering van de inwoners van Osan paisoeno, dat een man niet mag huwen, als hij niet besneden is. Want al ondervindt hijzelf niet de gevolgen van het onbesneden zijn, dan zullen toch zijn kinderen voortdurend sukkelen met hun gezondheid, en spoedig sterven.

Drie of vier jaar na de besnijdenis heeft bij de mian Sea-sea het tandenvijlen (*bagisil*) plaats. Hierbij wordt geen feest gegeven. Gewoonlijk wordt het gedaan na afloop van een offerfeest (*batong*), dat gehouden wordt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

voor de gezondheid van het gezin. Voor elke geopereerde jongen of meisje zijn vier menschen noodig: één houdt met een bandje de bovenlip op, een ander trekt op dezelfde wijze de onderlip naar beneden; één houdt de handen van den patient vast en de operateur schuurt met een soort zandsteen (*batoe maide*) de tanden af.

Na afloop van de operatie spoelt de patient den mond uit met warm water; de tanden worden gewreven (*dinadak*) met de vruchten van *siondong*, een oebi-soort; de gevijlde mag dadelijk alles eten. Voor elk kind, dat de tanden gevijld is, ontvangt de operateur een aarden bord en een dito kommetje. Wanneer voor deze gelegenheid geen dier wordt geslacht en geen maaltijd wordt aangericht, krijgt hij alleen een bamboekoker met palmwijn; is er wel een maaltijd, dan wordt hij extra bedacht met voedsel.

In Midden-Peling (Kindandal) heeft vóór het tandenvijlen nog een plechtigheid plaats. Aan den vooravond van den operatiedag legt de priester een sirihdoos met inhoud op de slaapplaats van het kind, dat behandeld moet worden. Den volgenden morgen haalt hij de doos weer weg en dan doet hij mededeeling (*palamoendo*) aan de huisgeesten (*pilogot*) wat er zal gebeuren en vraagt daarop hun zegen. Hij biedt hun sirih-pinang aan en een hoen. Dadelijk daarop begint het vijlen.

Zooals al gezegd is, hebben in het O. bij de mian Banggai besnijdenis en tandenvijlen gelijktijdig plaats. In hoofdzaak verloopt de plechtigheid op de pas beschreven wijze: Voordat de kinderen (tusschen 9 en 15 jaar), die beide operaties zullen ondergaan, zich in het huis verzamelen, dat daarvoor is aangewezen, worden ze gebaad. In huis worden ze in afgesloten ruimten samengebracht: de jongens en de meisjes elk afzonderlijk achter een gordijn. Ze zijn allen in hun mooiste kleeren uitgedost; ze eten ook in die ruimte.

Den volgenden morgen bij het tweede hanengekraai staan de kinderen op en worden door den priester binnenshuis gebaad met door hem speciaal daarvoor

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

geprepareerd water. Dan gaan de mooie kleeren weer aan en trekken ze zich achter het gordijn terug. Om een uur of 7 worden ze eruit gehaald en dan worden hun de tanden gevijld met de reeds genoemde zachte zandsteen (*batoe maide*). Dit werk is in 2 à 3 uur afgeloopen, want alle kinderen worden tegelijk behandeld, ieder door een eigen operateur. Voor elk kind zijn drie menschen noodig: een vrouw klemt het hoofd tusschen de knieën en houdt de bovenlip omhoog; een tweede knijpt den patiënt in de wangen, zoodat deze den mond geopend houdt en de derde slijpt de tanden af. Eerst worden de tanden aan de uiteinden gelijk geslepen en daarna wordt het bovenvlak geschuurd. Na afloop van het werk kauwt de operateur sirih-pinang en smeert dit op de gemutileerde tanden. Dan gaan de kinderen weer achter het gordijn.

Het zwartmaken van de tanden gebeurt pas later en dit doet elk kind voor zichzelf. Ze mogen na de operatie geen koud water drinken, en niets eten, waarin kokos is gebruikt, anders zal het tandvleesch opzetten.

Den dag na het tandenvijlen worden de jongens in de afgesloten ruimte besneden: een klein stukje van de voorhuid wordt opgetild, en tusschen een bamboe tangetje geklemd; het stukje huid, dat boven het tangetje uitpuilt, wordt erlangs afgesneden. De wond wordt belegd met *balande-* of met *tambal*-bladeren; ook wel met houtskool; er zijn er die daartoe een lapje zwart katoen verbranden en de asch ervan op de wond appliceeren.

De beschreven wijze van besnijden geldt ook voor de Mohammedanen, zoodat we vermoedelijk moeten aannemen, dat de oorspronkelijke incisie onder invloed van den Islam in circumcisie veranderd is. De stukjes huid en het bloed, dat in een bakje met asch wordt opgevangen, worden op zij van de woning begraven (bij velen in 't O. van den archipel is de woonplaats van Balani aan den voet van de trap verdwenen).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De Mohammedanen beweren dat ook hun meisjes besneden worden, maar men zei niet te weten, hoe dit plaats vond, omdat deze operatie door een vrouw wordt gedaan.

In den middag van denzelfden dag heeft de optocht van de jongens en van de meisjes in twee rijen naar beneden plaats; de kinderen houden elkaar hierbij aan den pink vast. Het treden op den geitenkop en de ommegangen om de woning hebben juist zoo plaats als bij de mian Sea-sea; alleen in Tinangkoeng wordt de geit, wanneer allen op haar kop hebben getreden, verlegd, en dan hebben de ommegangen om dit dier plaats, maar nu driemaal naar links en driemaal naar rechts. Wanneer de kinderen na deze ommegangen weer de trap van het huis opgaan, worden ze in Bongganan en Tinangkoeng met gepelde rijst bestrooid. Bij den feestmaaltijd die later volgt, krijgen de besnedenen eerst te eten en als zij hun maal gedaan hebben, worden de gasten bediend.

Ook bij de mian Banggai bestaat algemeen de voorstelling, dat de besnijdenis den mensch gezondheid geeft. Zelfs bij de onontwikkelde Mohammedanen is men zich niet bewust, dat de besnijdenis tot hun godsdienst behoort. Juist onder hen komt het veelvuldig voor, dat men zich 2, 3 en 4 maal laat besnijden, waarbij telkens een stukje van de voorhuid wordt weggenomen. Men gaat hiertoe over, als men zich een poos lang onwel heeft gevoeld; of wanneer men, na ziek te zijn geweest, weer voelt aansterken; men noemt dit dan „het zwarte bloed uitlaten".

Spelen.

Omtrent de spelen der kinderen had ik gelegenheid een en ander te zien en te hooren. Zooals overal elders imiteeren de kinderen de werkzaamheden der ouders als spel. Meisjes gebruiken stukken hout, pisangstam en sagobladsteel, komkommers en de bloemkolf der pisang als pop en ze doen hiermee alles, wat ze

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hun moeders met haar kind zien doen. Men vertelde mij, dat nooit menschenfiguren uit hout gesneden worden om voor pop te dienen maar ik ben er niet achter gekomen of dit een gevolg is van de omstandigheid, dat men niet in staat is ze te snijden, dan wel of men bevreesd is dit te doen.

Dat de jacht nog steeds in hoog aanzien staat bij de Banggaiers, blijkt wel uit de omstandigheid, dat „jagertje spelen" een der meest geliefkoosde spelen van jongens is, zooals men mij vertelde. Een jongen trekt dan een stuk pisangstam of week hout, dat het varken moet voorstellen, in snelle vaart voort, zoodat het bij elke oneffenheid van het terrein opspringt. Daar achter holt een troepje jongens onder groot getier aan, met scherpe bamboes gewapend, die ze naar het „varken" werpen.

Zoowel jongens als meisjes vlechten zich vogels van jong kokosblad; die vogels worden met een lijn aan een stok gebonden en dan laat men ze „vliegen" door den stok rond te zwaaien.

Vooral tijdens een offerfeest (*batong*) houden de daarbij verzamelde jongens zich met allerlei spelen bezig om hun kracht en behendigheid te ontwikkelen. Dan worstelen ze met elkaar (*pooendakon* of *pokoeot* B, *poloendoe* S): de twee knapen, die elkaars lichaam met de armen omstrengeld houden, trachten elkaar op den grond te werpen. Men bokst samen (*poaas* B, *popikoel* S). Een geliefde bezigheid is elkaar met Amomiumstengels (*koloba*, een andere soort heet *koekoeton*) te werpen, waarvan de worteleinden murw geklopt zijn, opdat ze bij het treffen geen pijn zullen doen. Met een schild van zacht hout of pisangstam trachten de jongens deze projektielen van zich af te houden. Dit heet *posekon* B. *pose'on* S.

Tijdens offerfeesten is het spel dat misschien het meest beoefend wordt, het kuitschoppen (*pobinti* B. *pobiti* S). Men doet dit slechts op één manier, namelijk door de wreef van den rechtervoet tegen de kuit van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

het gestrekte rechterbeen van den tegenstander te slaan. Alleen in Kindandal op Liang, een streek waar veel afwijkingen van de algemeene adat der Banggaiers gevonden worden, beoefent men dit spel door met de vuist op de kuit van den tegenstander te slaan.

Een soort van „handjeplak", waarbij twee kinderen tegenover elkaar de handen tegen elkaar slaan, zei men bij de mian Banggai niet te kennen; wèl bij de mian Sea-sea, waar het *polaoe-laoe* heet.

Er is een spel, dat in verschillende deelen van Celebes bekend is, waarbij iemand tusschen twee stukken hout (veelal rijststampers) in en uit springt, terwijl de twee stokken in de maat tweemaal tegen elkaar en dan tweemaal op een paar dwarsliggers worden geslagen. Springt de man of jongen niet precies op de maat, dan krijgt hij de stokken tegen zijn beenen. Ook dit spel zei men mij in het O. van den archipel niet te kennen, terwijl men het in het W. wèl doet; hier draagt het spel den zonderlingen naam van *mo'ooe* (*mokooe*) *na bobolon* „de trom van de ziel". Het mag alleen gedaan worden, als men bij elkaar gekomen is voor een sterfgeval. Wat men zich van dit spel denkt, zoodat het dezen eigenaardigen naam heeft gekregen, ben ik niet te weten kunnen komen.

Touw (rotan) trekken (*pokoeboet*) en aan een stok tegen elkaar duwen (*soesoekon* B, *doedoenggon* S) is overal bekend. Men doet dit niet op bepaalde tijden, maar bij elke gelegenheid als er veel menschen bijeen zijn.

Krijgertje spelen (*pongengei* B, *poapos* S); blindeman spelen (*pondoeoek* B, *bakoe'oep* S; *bakoe(k)oep* is „toedekken, dichtdoen"); verstoppertje spelen (*posapiton*) zag ik veel door schoolkinderen doen in de vrije kwartieren en men verzekerde mij, dat men deze spelen van oudsher kende.

Op stelten loopen (*hatengkang* B, *toedai* S) wordt veel gedaan. Het liefst zoekt men voor stelten boompjes, waarvan men een tak, die voor een deel wordt afgehakt, als trede kan gebruiken; anders behelpt men zich met

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

een stok of bamboestaak, waaraan een klos hout wordt vastgebonden. Bij het stelten loopen worden de klossen naar binnen gedraaid en staat men er met de holte van den voet op; dus juist zoo als wij het gewend zijn te doen. Het loopen op kokosdoppen, die door middel van een koord, dat tusschen de groote en de volgende teen geleid wordt, tegen den voetzool gedrukt worden gehouden, ziet men zoowel door kleine jongens als door meisjes doen. In het O. heet dit *taloepak* (Mal. *teroempah*, houten klossen, die als klompen aan de voeten gedragen worden), in 't W. *nggaoe-nggaoe*.

Schommels (*toede* B, *banga* S) van rotan en touw maakt men aan de vloerbalken onder het huis en aan de takken van boomen.

Spelen met kokosdoppen zijn er vele. In de eerste plaats het *pailolong*. De voormalige Gezaghebber Becking geeft in zijn Nota van toelichtingen een uitvoerige beschrijving van dit spel, die ik hier overneem. *Pailolong* wordt ook door grooteren gespeeld, maar meestal door aankomende jongens en meisjes en liefst in den maneschijn. Er worden drie steenen in een driehoek geplaatst en het gezelschap wordt in afdeelingen van drie ingedeeld; in den regel zijn er twee afdeelingen. Ieder der medespelenden heeft een kokosdop. Men gaat nu twee aan twee de doppen tegen elkaar plaatsen en laat ze dan gelijktijdig vallen. Dit gaat zoolang door totdat de doppen verschillend vallen, wanneer dus de eene dop met de bolle en de andere met de holle zijde naar boven komt te liggen. Men begint nu op een bepaalden afstand van de steenen de klapperdoppen tusschen de hielen te nemen en weet men die al dan niet door het geven van effect een der steenen te doen raken; sommigen zijn hierin heel handig. Raakt men een steen, dan gaat men door mikkende op den tweeden steen, enz. Is dit gelukt, dan werpt men met de hand eerst met de opening naar beneden, dan met de opening naar boven, daarna moet men met achterover gebogen hoofd naar de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

steenen marcheeren (zonder te zien dus) en den dop op den steen laten vallen. Is dit gelukt, dan moet de dop van de eerste standplaats uit naar de steenen geschopt worden, d. w. z. men legt hem op de teenen en werpt hem in de richting van de steenen. Is ook dit gelukt, dan gaat men bij een der steenen staan met den rug daarheen gekeerd en werpt met den klapperdop om het hoofd naar den steen en moet deze dan raken. Het drietal dat de meeste punten haalt, wint. Telkens als er gemist wordt, mag de tegenpartij spelen. Dit spel heeft niet om geld plaats. Variaties van dit spel zijn het *paindele*, waarbij de dop van de knie, terwijl men op één been staat (dus hinkende) geworpen wordt; en het *paimbekoe*, waarbij de dop niet tusschen de hielen, maar tusschen de knieën wordt genomen.

Wat de heer Becking niet vermeldt, is dat in plaats van steenen kokosdoppen worden neergelegd en wel die van de eene partij; worden die door de andere partij gemist, dan moet deze haar doppen neerleggen, waarop dan de anderen mikken. Een variatie hiervan is het *potingko*, waarbij de doppen van de eene partij op elkaar worden gezet en dan moet de tegenpartij dien toren met haar projektielen trachten om te werpen. Al lukt dit slechts aan één der leden dier partij, dan heeft deze het in haar geheel gewonnen. De dop wordt daarbij echter niet met de hand geworpen, maar men klemt hem tusschen de beide voeten en geeft hem zóó effect. Bij het *batode* wordt weer op andere wijze op den dop van de tegenpartij gemikt: men legt hem namelijk aan den binnenkant van den linkervoet en dan wordt hij vooruitgeworpen door er met den rechtervoet langs te schuren.

De slinger heet *simpalo* B, *simbalot* S. Dit is een touw, waarin aan het eind een lus zit; daaraan wordt een omgevouwen blad, waarin een steen is gevouwen, vastgemaakt; bij het wegslingeren van den steen scheurt het blad. Soms maakt men tevoren een snee in het blad om het scheuren te vergemakkelijken. Om

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den steen grooter snelheid te geven, wordt het andere eind van het touw ook wel aan den stok vastgemaakt.

Uit een oud verhaal, dat men mij in het O. onder de mian Banggai deed, vernam ik, dat men vroeger in den strijd een aantal bamboe speren meenam van circa 1 vadem lengte. Om deze weg te slingeren, gebruikte men een stevige en toch min of meer veerkrachtige bamboe lat, die *koeambang* heet. Aan het eind van de *koeambang* is een gat aangebracht, daarin wordt het ondereinde van een spies gestoken, zóó dat deze met de werper een scherpen hoek maakt. Dan grijpt men den werper (*koeambang*) bij het andere eind en zwaait hem snel als bij een slinger. Bij het terugzwaaien van de *koeambang*, vliegt de speer uit het gat. Een oude man vertelde, dat dit in den tijd der voorvaderen een algemeen gebruikt gevechtswapen is geweest.

Op het gebied van tollen, heeft men hier in de eerste plaats de handtolletjes, die gemaakt worden van de pit van een vrucht, of van een harde vrucht, waar een stokje doorheen gestoken wordt, zoodat het ding tusschen de vingers of tusschen de vlakke handpalmen aan het draaien kan gebracht worden. Dit speeltuig kent men overal in dezen archipel. Men gebruikt daarvoor gewoonlijk de pit van een manggasoort, *baang* geheeten, of de op eikels gelijkende vruchten van den *sosoeoel*-boom (Quercus Celebica). Eenige kinderen vermaken zich ermee om te zien wiens tolletje het langste draait.

Anders is het gesteld met den priktol, die met de hand wordt geworpen en door middel van een koord aan het draaien gebracht wordt. Ik zag met dezen tol, die in vorm geheel gelijk is aan dien welke in Poso in gebruik is, spelen ter hoofdplaatse Banggai, te Bonggananan en te Tinangkoeng, drie plaatsen waar naast het planten van oebi, ook gedaan wordt aan rijstbouw. Ik zag het spel spelen in December en begin Januari, dus in den tijd waarin de akkers voor het ontvangen van het zaad gereed gemaakt worden. In het binnen-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

land van het oostelijk schiereiland van Peling, waar uitsluitend oebi wordt verbouwd, heb ik nergens zien tollen. Bij navraag bleek men dit speeltuig wel te kennen, maar men „deed er weinig aan". In het O. deel van den archipel heet de tol *sosoeoel*, naar den boom dus, van welks vruchten de handtolletjes gemaakt worden. Naar hetgeen ik van het spel aan het strand van Oost-Peling zag, komt dit geheel overeen met de manier van spelen in Poso, zoodat ik hierop niet verder inga (Zie de Bare'e sprekende Toradja's, II, 389).

Verder naar het W. gaande, vertelde men in Boelagi, dat men in vroeger tijd meer aan dit spel deed, maar tegenwoordig niet meer. In Tatabaoe en Osan paisoeno kent men het speeltuig, maar men speelt er niet mee. Terwijl men het in Boelagi nog *sosoeoel* noemt, heet de tol in Tatabaoe *lolombit*, wat vermoedelijk „de draaiende" beteekent. Toen ik vroeg, hoe het kwam, dat men hier niet aan tollen deed, kreeg ik in beide plaatsen ten antwoord: „De grond is hier niet goed om te tollen", hetzelfde antwoord, dat ik ontving, toen ik vroeg, waarom men hier geen rijst verbouwde.

Tenslotte kwam ik in Kindandal op Liang; hier kende men den priktol, die met de hand geworpen wordt, heelemaal niet.

Uit dit overzicht mag opgemaakt worden, dat de tol in den Banggai-archipel van anderen is overgenomen. Waar dit speeltuig bij de onvermengd gebleven bevolking weinig of niet bekend is, treffen we het alleen aan bij die volksdeelen, die veel met vreemdelingen in aanraking zijn geweest.

Ik heb nog een enkel speeltuig te noemen en wel de proppenschieter (*panapi* = *pana api*), die overal in dezen archipel op dezelfde wijze gemaakt wordt als in Poso (Bare'e sprekende Toradja's II, 388); de zuiger heet *pomoesoe*; de prop wordt gemaakt van curcuma (*koeni*).

Spelen met den bal, met den vlieger, met den hoepel, met de spuit zijn bij de Banggaiers onbekend.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Wanneer men het hier of daar in de strandplaatsen ziet doen, is het van vreemdelingen overgenomen.

De heer Becking vertelt in zijn bovengenoemde Nota nog van een paar spelen met kemirinoten, waarvan men mij niet heeft verteld. Een ervan is het *paitandang*, dat ook door grooten gespeeld wordt. Hierbij is een bamboe geplaatst op twee kokosdoppen of twee steenen, terwijl op den bamboe eenige kemirinoten worden gelegd. Alle deelnemers werpen vóór den aanvang met steentjes om te bepalen, wie het eerst zal beginnen. Hij wiens steentje het dichtst bij den bamboe gevallen is, begint het spel. Het doel is den bamboe zóó te raken, dat alle noten over den grond rollen.

Paikoelok wordt ook met kemirinoten gespeeld. Men maakt een gat in den grond en dan gooit een der deelnemers (hij die begint) een aantal, gewoonlijk per deelnemer 2 of 3 noten op, en moet ze dan een voor een in het gat zien te tikken. Een soort van knikkeren dus.

Muziekinstrumenten.

Onder de muziekinstrumenten moet in de eerste plaats de trom, *bobolon*, worden genoemd. Men kent daarvan maar één soort, een houten cylinder, die aan beide einden met een geitenvel is bespannen (in Balantak draagt een staande trom, die slechts aan één zijde met een vel bespannen is, den naam van *bobolon*). Deze trom wordt uitsluitend bij offerfeesten voor de huisgoden geslagen om het rythme aan te geven bij het *osoelen*, den priesterdans; ook wordt op de trom geslagen als een vorstelijk persoon over zee wordt vervoerd. In het dagelijksch leven is het verboden op de trom te slaan; dan worden de huisgoden boos, vermoedelijk omdat ze hierdoor voor niets worden geroepen. Nadat gongs zijn ingevoerd, gaat het tromgeroffel steeds gepaard met de tonen van gongs.

Tot de slaginstrumenten behoort ook de *talaloe*, het voor Celebes zoo typische muziekinstrument, dat het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

meest overeenkomst heeft met een stemvork: uit een bamboegeleding, waaraan aan het ondereind het schot gelaten is, is aan twee tegenover elkaar gestelde zijden een reep weggesneden, zoodat de overgeschoten stukken van den bamboewand vrij kunnen trillen. De exemplaren die ik te zien kreeg, waren ongeveer 60 cm lang: een derde ervan wordt door het handvat ingenomen; om dit handvat zijn drie rotanbandjes gevlochten, zoowel om stevigheid aan den bamboe te geven, als om deze te versieren; aan twee tegenover elkaar gestelde zijden van het handvat zijn kleine ronde gaten gemaakt, die willekeurig met duim en wijsvinger kunnen worden gesloten en geopend, terwijl men de vork licht op de muis van de linkerhand slaat; door dit openen en sluiten der gaatjes wordt de toonhoogte gewijzigd. Een bandje van palmblad om de vork, ten einde hiermee wijzigingen in de trillingen te brengen, zooals de Posoërs dit kennen, heb ik bij de Banggaische instrumenten niet gezien. Met deze bamboe stemvorken brengen de jongelieden serenades aan de jonge meisjes.

Onder de tonginstrumenten moet ook genoemd worden de mondharp, *ngoli-ngoling*, B., *tonggoling* S. Deze is gemaakt van een reep van de harde bast van een arentak, waarin een lip gesneden is; deze gaat trillen, wanneer aan een koordje, dat aan het eind van de reep bevestigd is, wordt gerukt. Door het instrument voor den geopenden mond te houden, kan men wijziging brengen in de hoogte van den toon.

De fluiten, *titaloe*, die ik zag, zijn van bamboesa longinodes gemaakt, ongeveer 60 cm lang. De fluit is een geleding van den genoemden bamboe, waaraan aan het eene eind het schot is gelaten; aan dit einde is de bamboe een weinig vlak gesneden en in dit vlak is in schuine richting een gaatje gebrand; hier omheen is een bandje van sagoblad gelegd, zoodat er bij het vlak waarin het gaatje een spleet gevormd wordt. De fluit wordt tegen de bovenlip gedrukt, met de spleet naar beneden en hierdoor wordt zacht geblazen. Aan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de bovenzijde van de fluit zijn vier gaten gemaakt, waarmee verschillende tonen worden verkregen. Het is een melancholiek eentonig geluid, dat door dit instrument wordt voortgebracht. Men amuseert er zich mee in het dagelijksch leven, maar ook bij de doodenwacht, wanneer mannen om beurten erop spelen.

Een ander blaasinstrument is de *popoeoekon*; soms is dit een tritonschelp, in welks smalle deel een gat is geboord; vaak ook een bamboebuis van ongeveer 4 dm lengte. Er wordt op geblazen als op een trompet. Zoo 'n instrument wordt gebruikt om menschen bijeen te roepen, of om van de aankomst van een of ander voornaam persoon kennis te geven. Deze *popoeoekon* is dus eigenlijk niet onder de muziekinstrumenten te rekenen, evenmin als een slaginstrument dat *tandoeoeng* heet. Dit is een seinblok, gewoonlijk gemaakt van een geleding bamboe, waar een reep uitgesneden is en dat een wijdklinkend geluid geeft, als er op geslagen wordt.

Tenslotte moeten nog enkele snaarinstrumenten genoemd worden: de *bebende* B, *poponding* of *tambiling* S bestaat uit een geleding bamboe, die aan beide einden door een schot gesloten is. Van de bast van den bamboe is een reep opgelicht, en deze wordt opgehouden door stukjes hout, die aan de einden eronder geschoven zijn; onder de snaar is een gat in den bamboe gemaakt; de snaar wordt in trilling gebracht door er met een stokje op te slaan.

Een ander instrument is de *talindo*: op een kokos- of kalebasdop is een bamboepijpje van ongeveer 1 dm opgericht, aan welks andere einde een dwarshout van ongeveer 4 dm lengte is bevestigd; over dit hout is in de lengte een snaar gespannen van dun gespleten rotan. Terwijl de speler den dop tegen de borst gedrukt houdt, brengt hij met den duim der rechterhand de snaar aan het trillen, terwijl hij met de vingers der linkerhand de lengte der snaar regelt.

Men heeft ook een soort van viool, *koka* B, *kalibaboe* S. Dit is een kokosdop, waaraan een stok van ongeveer

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

4 dm lengte is bevestigd; over den dop is een varkensblaas gespannen. Over de lengte van dop en stok loopt een snaar van rotan of boombastvezels; men strijkt over de snaar met een strijkstok, die bestaat uit een boogje van bamboe, die gespannen wordt door een koord van bastvezels; om dit koord stroef te maken, opdat het de snaar in trilling zal brengen, wordt het nu en dan tusschen de lippen doorgehaald om het met speeksel te bevochtigen.

Zang en dans.

Tenslotte nog een enkel woord over de dansen der Banggaiers. De dans die het meest voorkomt, is het *osoelen*. Mannen en vrouwen dansen elk afzonderlijk om den middenpaal van het huis heen; de maat wordt aangegeven door trom en gong. Deze dans bestaat in het telkens ophippen van het lichaam op den bal van den eenen voet, terwijl met den anderen voet het lichaam in evenwicht gehouden wordt. Oorspronkelijk is dit waarschijnlijk een dans alleen voor priesters geweest, maar nu doen het ook gewone menschen. In den tijd wanneer de offerfeesten gehouden worden, brengt men nachten achtereen met *osoelen* door. Een uitvoerige beschrijving van den dans heb ik gegeven in „De Pilogot der Banggaiers en hun priesters" (Mensch en Maatschappij).

Een andere dans in het O. onder de mian Banggai is het *salendeng:* dit is een dans voor vrouwen; hij wordt in huis uitgevoerd en er wordt bij gezongen; de zang erbij heet *banene*. De vrouwen dansen elk op zichzelf of ze houden elkaar bij den pink vast. Tegen het aanbreken van den morgen komen er ook mannen bij en dan zingt men elkaar erotische liedjes toe.

Het *badegot* is een soort dans voor mannen met boksbewegingen.

Het zingen waarmee alle feestelijke samenkomsten worden opgeluisterd, heet *bakidoeng* (Mal. *kidoeng*). Dit zingen wordt afgewisseld met een anderen zang *baoembe*.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

II. DE COSMOS DER BANGGAIERS.

Zooals te verwachten is, stellen de bewoners van den Banggai-archipel zich de aarde voor als een plat vlak, waarover de hemel zich welft, en waaronder zich het verblijf der doodenzielen bevindt, dat bij hen den naam draagt van Pakom. In alle deelen van dit eilandenrijkje wordt verteld, dat er vroeger alleen een wereldzee bestond, waarin land werd geschapen. Soms is het alsof men zich deze aarde als reeds bestaande denkt, maar meent dat alle land met water overdekt was; slechts een enkele top van het gebergte verhief zich boven het watervlak.

Een enkel verhaal doet ook aan den zondvloed denken, zooals dat waarin verteld wordt van het ontstaan van het Banggaische vorstenhuis: In den tijd van Nabi „profeet", een uitdrukking, die ook door de Heidenen wordt gebezigd, en waarmee ze dan het begin van deze wereld bedoelen, waren er reeds menschen, toen de aarde geheel overdekt werd met water, zoodat alle menschen stierven. Er was echter één plaats waar men van de catastrofe afwist; daar gingen vijf mannen in een vaartuig (een groote kist gelijk), en lieten zich op de wereldzee ronddrijven, tot ze op een rots terecht kwamen, die de top van den berg op het eiland Banggai bleek te zijn. Een van deze vijf (anderen zeggen dat er zes waren,) werd de eerste vorst van Banggai (zie mijn opstel „De vorsten van Banggai" in Koloniaal Tijdschrift 1931).

In de verhalen over de schepping van de aarde en van de menschen is het niet duidelijk of die het ontstaan vermelden van alle menschen, dan wel alleen van de vorstenhuizen, die er vroeger zijn geweest. Vermoedelijk is de wijziging in deze verhalen, als zouden ze betrekking hebben op de schepping van vorsten, van lateren tijd. Vooral op de bewoners van de oostelijke helft van het eilandenrijkje heeft vreemde invloed ingewerkt, en in verband hiermede is het opmerkelijk,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dat vooral op Oost-Peling de scheppingsverhalen steeds voorgesteld worden als de wording te verhalen van de vorstenhuizen. Hier is het de berg Tomoesi, waar de eerste menschen leefden. Vanwaar ze kwamen, weet men niet te zeggen. Wat van den berg boven de wereldzee uitstak was slechts een span breed. Het waren zeven menschen die daar woonden, van wie één een vrouw, de anderen mannen waren. De oppervlakte van het land werd hoe langer hoe grooter. Toen gingen vijf van de mannen naar andere streken, waar ze het aanzijn gaven aan de vorstenhuizen daar. De zesde man en de vrouw bleven achter en huwden samen. Ze kregen weer zeven kinderen, vier dochters en drie zonen. Dezen huwden met elkaar en de zevende dochter werd in stukken gehakt en begraven; uit haar groeide de oebi, het hoofdvoedsel van deze eilandbewoners.

De tweede berg, waaraan een scheppingsverhaal verbonden is, is de Lipoe babasal „groot dorp" in het Noorden van West-Peling. Ook deze top stak aanvankelijk slechts weinig boven het oppervlak van het water uit, en de zware rollers van den oceaan braken erop stuk. Toen strandde daar eens een schip, *doeanga topoeloe* geheeten (*doeanga* „vaartuig", *topoeloe* „Holothuria edulis"). Met acht ankers werd het aan de rots vastgelegd, vier braken, maar vier hielden. Uit dit vaartuig stapte een vrouw; zij deed het land uit de zee opkomen. Het eerst maakte ze den berg Tokolong in het Zuiden van West-Peling. Op den berg Lipoe babasal formeerde ze het eerste menschenpaar uit aarde. Om deze menschen te doen ademen, deed ze alle winden om beurten tegen de beelden aankomen, maar pas toen de Zuidewind het paar aanraakte, leefden ze. Dit eerste menschenpaar kreeg twee zoons en twee dochters, die met elkaar huwden en kinderen kregen. Toen er acht menschenparen waren, verspreidden ze zich naar verschillende streken.

Een ander verhaal zegt weer, dat van het eerste menschenpaar de man op den Lipoe babasal bleef en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de vrouw naar den berg Tokolong ging, en daar het eerste menschenpaar formeerde, van wie de bewoners van West-Peling afstammen (mian Sea-sea). Anderen zeggen weer, dat de man op den Tokolong verbleef en de vrouw op den Lipoe babasal. Dit is ook in overeenstemming met het verhaal, dat een vrouw uit het vaartuig kwam, dat op den pas genoemden berg strandde.

Weer een ander verhaal zegt, dat Tememeno, de Hemelheer, een man en een vrouw maakte van leem, dat hij nam uit de beek Lolaa, die op den Tokolong ontstaat. De Zuidewind bracht hun adem. De vrouw heette Boloki Sikino (*boloki* „oude vrouw"), haar woonplaats is op den Lipoe babasal. Dit paar kreeg 12 kinderen. De naam van den man, die op den Tokolong bleef, wordt niet genoemd; hij wordt vereenzelvigd met Tememeno, den Hemelheer; en zoo hebben we hier voor ons de mythe van hemel en aarde, die met elkaar huwen en menschen voortbrengen.

Dat de vrouw van Lipoe babasal de aarde is, blijkt uit de mededeeling, dat ze de aarde uit de zee deed opkomen. Nog duidelijker blijkt dit uit een verhaal, dat mij in Kindandal (distrikt Liang) werd verteld: De vrouw op Lipoe babasal maakte eerst den berg Tokolong; deze reikte tot op de lengte van een bijlsteel na tot aan den hemel. Toen kwamen er zeven groote rollers uit de wereldzee tegen den berg aan, en sloegen hem in vele stukken, de eilanden van den Banggai-archipel.

De 12 kinderen van het eerste menschenpaar op den Tokolong huwden met elkaar, want er waren 6 jongens en 6 meisjes. De paren werden echter zóó gevormd, dat de oudste zoon met de op één na oudste dochter huwde en zoo verder, zoodat de jongste zoon de oudste dochter tot vrouw kreeg. Het oudste paar verdween in den grond; deze twee werden de „bewakers van den grond". Het tweede paar trok naar 't vasteland van Celebes; het derde ging naar Ternate; het vierde

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

naar Banggai, het vijfde naar Bokan, en het zesde naar Bangkoeloeng.

De overlevering van Lipoe babasal spreekt van 8 echtparen, waarvan één op dien berg bleef, één naar den Tokolong ging, een derde naar Banggai, een vierde naar Baolemo, een vijfde naar Bokan, een zesde naar Toboengkoe, het zevende naar Djawa, en het achtste naar Tokala op den vasten wal van Celebes.

Het echtpaar op den Tokolong kreeg voor de tweede maal kinderen, weer twaalf en dezen werden de stamouders van de bewoners van den Banggai-archipel. Van Tokolong trokken de menschen naar Tokala, toen naar den berg Kaoe Kees bij Tombila, vervolgens naar Tombila, en toen naar Batoe mesea bij Lombilombia.

Zooals reeds is opgemerkt is de aarde voor de Banggaiers een plat vlak. In het Oosten en in het Westen bevindt zich in dit vlak een gat, waardoor de zon opkomt en neerdaalt. Bij het westelijk gat is iemand, die er de wacht houdt, en die den naam draagt van Toemoendo nosopokan „de vorst die haar (de zon) binnenlaat" (*sopok* „binnengaan"). Als de zon in het westgat ondergaat, komt ze in Pakom, de onderwereld; daar beschijnt ze de doodenzielen, voor wie het dan dag is, terwijl de menschen op de aarde in duisternis verkeeren.

De zon, *olojo*, is een groote geest, *pilogot*, aan wien men nu en dan offert; eens per jaar wordt samen met offers aan andere geesten die den mensch nader staan, ook een geit aan de zon opgedragen. Ook als men een bijzonder gezegenden oogst van oebi heeft gehad, schenkt men de zon een geit. De zon is een man, de maan, *bitoeon*, een vrouw. De sterren zijn hun kinderen, *bitoeon paoeno*, wat naar het taaleigen zoowel „kinderen van de maan", als „kleine manen" kan zijn. De maan neemt de sterren steeds met zich mee, omdat ze de moeder is.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De maan is geen *pilogot,* zegt men, maar toch oefent ze invloed uit op het leven der menschen. Op haar groeit een waringinboom (*bokaoe*), waarvan de bladeren de zielen der menschen zijn. Wanneer een jong blad van dien boom valt, zal een jong mensch sterven; is het een dor blad, dan blaast een oude van dagen den laatsten adem uit. Aan de maan worden geen offers gebracht, maar de waringinboomen op de aarde zijn alle verwanten of afschaduwingen van dien in de maan; daarom, zegt men, is men er zoo bang voor, en brengt men offers aan deze boomen, vooral als er een tak van afbreekt (dit is een verwarring van gedachten, want de waringin wordt niet gevreesd in verband met de maan, maar om den machtigen geest die er in heet te wonen).

Met betrekking tot de maan wordt vaak de naam van Masanda genoemd. Deze zou een zeer booze man zijn geweest, die aan zwarte kunst deed en daarmede velen doodde. Vooral op feesten, waar veel menschen bijeen waren, werden eenigen door hem ziek gemaakt, en dezen stierven allen; hij had het vooral gemunt op mooie meisjes en vrouwen. Meermalen werd hij gegrepen, maar telkens wist hij te ontsnappen. Eens had men hem al voor een deel verbrand, en toch wist hij nog te ontkomen; uit de asch van zijn lichaam is de tabak gegroeid, vertelt men. Eindelijk gelukte het toch Masanda te dooden. Om hem geheel te vernietigen werd zijn lichaam in kleine stukjes gehakt. Zijn hoofd werd de maan, en de stukjes van zijn lichaam werden de sterren. De moeder van Masanda veranderde in een eilandje, dat Totoekoe tinano heet (*totoekoe* „neerbuigen"; bij de namen van de talrijke eilanden vindt men telkens de bijvoeging *tinano* „zijn moeder", en *paoeno* „zijn kind"; dit beteekent hier „groot" en „klein"; dus groot-Totoekoe, en klein-Totoekoe). Men zegt dat Masanda als geest voortleeft, en voortdurend heen en weer trekt tusschen de maan en het genoemde eiland. Masanda is er nog altijd op uit menschen ziek te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

maken. Bij koorts is het de zon, die de hitte van het lichaam veroorzaakt, de maan de koude.

Zon en maan hebben elk een helper, *lambonoea*. Die van de zon is een man, Mbosi talaboet „Mbosi die wegzeilt" heet; die van de maan is een vrouw, Boel late genaamd. Het in Indië zeer verspreide verhaal, dat een kleine vogel het eenige wezen is, dat de maan kan bereiken, kennen de Banggaiers ook. Bij hen is het de *petek*, die dit kunststuk volbracht. Eens liet Masanda in de maan zijn bijl op de aarde vallen; verscheidene groote vogels probeerden het zware werktuig naar de maan terug te brengen, maar aan niemand hunner gelukte dit. Tenslotte zeide de *petek*, een klein vogeltje, het te willen beproeven; en het kwam inderdaad op de maan aan. Deze gaf den dapperen vogel sirihpinang te pruimen; vandaar dat hij een rooden snavel heeft.

Waar zon en maan invloed uitoefenen op het leven van den mensch, moeten natuurlijk de bijzondere verschijnselen, die men aan hen opmerkt, ook beteekenis hebben. Wanneer een kring om zon of maan (*olojo batobongi, bitoeon batobongi*) wordt waargenomen, zegt men, dat een aanzienlijk man zal sterven, als dit verschijnsel bij de zon, een aanzienlijke vrouw, als het bij de maan plaats heeft. Als de zon bij haar ondergang den heelen hemel rood kleurt, een verschijnsel, dat *tabomo ko soealangga*, of *antong memela* „roode wolken" heet, zal er iemand worden vermoord, of er waren geesten rond, die ziekte verspreiden; men werpt dan een handvol asch omhoog naar de roode lucht.

Verduistering van zon of maan heet *alimooenon*. Als de zon verduisterd wordt, zegt men, dat zij cohabiteert met een ster, anderen zeggen, dat de verduistering veroorzaakt wordt, doordat de sterren beschutting komen zoeken bij de zon, omdat er storm op handen is. Maansverduistering wordt veroorzaakt, doordat de maan door een zwaren storm geteisterd wordende bijna vergaat; anderen zeggen, dat de verduistering ontstaat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

doordat de zon de maan bezoekt. In alle gevallen maakt men groot rumoer om sterren of zon te verjagen en de maan te verschrikken, opdat ze zich herstelle en niet in den storm zal ondergaan.

In het verhaal van Masanda wordt verteld, dat zijn lichaam in sterren veranderde, zooals we hebben gezien. De sterren hebben voor de Banggaiers alleen beteekenis in zooverre ze den tijd aangeven, dat de akkers moeten worden bewerkt (zie het artikel „De Landbouw der Banggaiers", T. K. Bat. Gen.). Daarvoor worden de Pleiaden waargenomen, die Mboloenoes of Monoenoes heeten; dit echter alleen in die deelen van den kleinen archipel, waar men aan rijstbouw doet. Een andere groep, die Paliama wordt genoemd, is van beteekenis voor den oebiplant; ik heb niet kunnen bepalen, welke sterren hiermee bedoeld zijn. Het beeld komt op, voordat de Pleiaden verschijnen. De gordel van Orion, die *mian toloe* „de drie menschen" heet, zijn alleen bekend bij hen, die rijst planten. Te Kindandal op het schiereiland Liang ziet men in de Paliama een vaartuig: een ster is het zeil, de tweede het roer en de derde de stuurman.

Van de aarde heeft men geen bepaalde voorstelling. Bij de scheppingsverhalen is duidelijk geworden, dat men zich de eerste menschen denkt als voortgebracht door zon en aarde. Aardbeving, *leali*, wordt veroorzaakt door een groot varken, dat onder de aarde woont: als dit dier zich in een poel gewenteld heeft, gaat het zich schuren tegen den paal, waarop de aarde rust. Dit varken heet Pongakate Bangg., Ponga'ate Sea-sea. Men werpt dan onkruid en roet uit huis naar beneden, en men maakt een geweldig spektakel door te schreeuwen en op gongs en andere voorwerpen te slaan.

Men moet zich in acht nemen door niet op eenige wijze de elementen in oproer te brengen, en storm en onweer uit te lokken. Dit kan men doen door een kookpot in stroomend water of in de zee onder te dompelen, of te wasschen, door dieren te belachen, hen kunstjes te laten doen, of met ze te spelen, bijv.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

als men een hond en een haan tegen elkaar ophitst, hond en kat paarbewegingen tracht te laten maken. Door zulke dingen te doen ontstaat storm (*masangol*). Men zegt, dat de geesten van de lucht de wolken met hun blaasbalg bestoken en den wind aanzetten. Het eenige, dat men dan doen kan, is dat men aan de geesten belooft hun een offer te zullen brengen, als ze de natuur weer tot rust laten komen. Het doen van zoo'n belofte heet *bapoesi*.

Wanneer men bij een onweer slechts één donderslag (*nggoeloek* Bangg., *koeloek* Sea-sea) hoort, is dit een teeken, dat een voornaam mensch weduwe (weduwnaar) zal worden; herhalen de slagen zich, dan hecht men er geen beteekenis aan. De bliksem (*didip*) slaat wel eens in, en men wist mij te vertellen van menschen en dieren, die er door getroffen waren; maar eenig middel, waardoor men meent dit gevaar te kunnen afwenden, kent men niet. Is het onweer hevig, zoodat men er bang voor is, dan brandt men het kinnebak van een varken (de kinnebakken der varkens, die men op de jacht buitmaakt, worden in huis bewaard) en kĕladi-bladeren op den haard, waarbij men telkens de woorden herhaalt: *Deamo popakoelino, soeano natade, soeano nandjioe, soeano ko tiboloeno nakoele, nalate* „dit is er de medicijn voor, opdat het ophoude, opdat het stil worde, opdat de rook ervan (het onweer) berooke en het krijge (vernietige)".

Wanneer er regen gepaard met zonneschijn (*melealas* Bangg., *boeasak* Sea[2]) is, zegt men dat de stamgod booze geesten over de aarde laat ronddwalen om menschen ziek te maken. Als dit gebeurt, wanneer iemand op weg is, zegt hij: *Tabea ko doeoel, maoe koeleso nai pobenggoe sala* „met uw verlof ziekte, al loop ik, reken het mij niet tot schuld aan (dat ik loop)".

De regenboog (*tandalo*), zegt men, is ontstaan uit menstruaal bloed; anderen zeggen uit het bloed van een barende, dat gestort wordt, voordat het kind geboren is. Wanneer een vrouw bij het menstrueeren

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bijzonder veel bloed kwijt raakt en daardoor zwak en sukkelend wordt, meent men dat de regenboog hiervan de oorzaak is. Men moet er dan niet te lang overheen laten gaan om een bruinen hond en bruin varken en een bruin hoen bijeen te brengen en die te offeren. Dit gebeurt in huis, en behalve de huisgoden wordt hierbij ook de regenboog aangeroepen. Ook voor kinderen die van de geboorte af aan sukkelend zijn, wordt de regenboog aangeroepen.

Als een regenboog met den voet bij een huis staat, moet daar ziekte komen. Als iemand op weg is en een regenboog komt op hem aan, moet hij gaan blaffen, opdat hij opzij ga, want als de regenboog hem aanraakt, moet hij ziek worden. Gebeurt dit toch, dan moet men onmiddellijk een hond slachten, want anders moet men het met den dood bekoopen. Ziet men een regenboog tegen een grooten boom strijken, dan moet men dien voortaan ontzien, want daar woont zijn meester. Op weg zijnde geldt in het algemeen, dat het verschijnen van een regenboog aan zijn rechterhand geluk beteekent, aan zijn linkerhand en vooral vóór zich op den weg, tegenspoed en ziekte. Kan men in 't laatste geval niet naar huis terug, dan moet men zich neerzetten en niet opstaan voordat het verschijnsel verdwenen is. Dit neemt men ook in acht als men bezig is op den akker te werken, want als men er zich niet aan stoorde, zou men koorts krijgen.

Als men bij herhaling op dezelfde plek een regenboog ziet verschijnen, weet men, dat daar een *lipoe boboela,* een woonplaats van booze geesten is. Wordt iemand, die daar in de buurt woont, ziek, dan weet de priester, *talapoe*, dadelijk waar hij de oorzaak moet zoeken. Hij maakt dan geneeskrachtig water klaar en wascht daarmede den zieke, laat hem er ook van drinken. Zoodra een regenboog verschijnt, roept de moeder haar kinderen, die buiten spelen, naar binnen. Men moet nooit met den vinger naar een regenboog wijzen, want dan kan het gebeuren, dat men zoo'n kramp krijgt, dat men de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hand niet meer kan openen; of de vinger wordt krom. De zielen van menschen die gedood zijn, zegt men, volgen den regenboog naar boven (gaan niet naar Pakom, het zielenland onder de aarde), omdat ze de regenboog voor bloed houden.

Ik laat nu enkele verhalen volgen, waaruit blijkt, hoe men sommige natuurverschijnselen beschouwt, en die een aantal trekken bevatten, die doen vermoeden, dat we met maanmythen te doen hebben.

Verhaal van de twaalf kinderen.

Er was eens een vorst in Boeko, wiens vrouw zwanger was. Hij ging op reis om kleeren voor zijn kind te zoeken, als het ter wereld was gekomen. Intusschen beviel zijn echtgenoote van 12 kinderen. De vrouw, die haar in de moeielijke ure bijstond, zei haar de oogen te sluiten onder het ter wereld komen der kleinen. Telkens als er een kind geboren was, deed de wijze vrouw het in een papaja-vrucht en legde er een dier voor in de plaats: een slang, een muis, een hond en dergelijke.

Toen alle twaalf er waren, vroeg de moeder haar kinderen te zien en de vroedvrouw vertoonde haar de twaalf dieren. De vrouw schrikte er zeer van, en liet het gebroed in de zee gooien, samen met de papaja's, waarin de ware kinderen verstopt waren.

De vorst kwam van zijn tocht terug en het eerste waarnaar hij vroeg, was zijn kind. Zijn vrouw vertelde hem toen van al de dieren, die ze voortgebracht had en die ze in de zee had laten werpen. Toen werd de *toemoemdo* (vorst) boos en sloot zijn vrouw op in een hok onder het huis, waar ze alleen de schillen van oebi en dergelijken afval te eten kreeg.

Nu was er een vrouw die menschen at (*kakaan mian*). Deze zocht oesters in zee, die aan steenen vastzitten. Daar waren ook de papaja's saamgedreven.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Terwijl ze de steenen aan het betikken was om de oesters er van los te maken, riepen de kinderen: „Tik niet op ons, dan gaan we dood!" De tooverkol verzamelde de papaja's, bracht ze naar haar woning en maakte de vruchten open. Toen kwamen de kinderen te voorschijn. Ze sloot ze in haar huis op en besloot de kinderen op te voeden om ze op te eten, als ze volwassen waren geworden.

Eens ging de menscheneetster naar de markt. Ze zei vooraf tot de kinderen: „Gaat niet naar beneden, want dan zal de hemel op je vallen en de aarde zal je verzwelgen". De kinderen waren heel bang, want ze hadden de vrouw vaak menschen zien eten. Daarom besloten ze toch naar beneden te gaan en te vluchten. Ze vonden in zee een boomstam en daarvan maakten ze een prauw. Ze namen mee: een bamboe, een stuk *boniton*-touw (de bast van Hibiscus taliaceus) en wat kalk. Voordat ze het huis van de kol verlaten hadden, hadden ze alle eetgerei gebroken, en het aanwezige voedsel verstrooid. Toen de vrouw terugkwam, zag ze de aangerichte verwoesting; alleen een groote oesterschelp (*tengga*) was nog ongeschonden. Deze nam ze mee naar zee, ging erin zitten en begon op deze wijze de kinderen te vervolgen.

Toen ze dicht bij de kinderen was gekomen, wierpen dezen het touw uit: dit werd een landtong, die de kinderen van de heks scheidde. Maar de toovenares sprak haar schelp toe: „Tengga, tengga, spring erover!" Dit gebeurde en toen was ze weer dicht bij de kinderen. Dezen wierpen nu den bamboe uit en die werd een ver in zee uitstekende kaap, die kinderen en kol van elkaar scheidde. Maar de vrouw liet haar schelp weer over de hindernis heenspringen. Toen ze de vluchtenden weer dicht genaderd was, wierpen dezen de kalk uit, en die werd tot een dichte wolk, zoodat de vrouw de kinderen niet meer kon zien. Tenslotte lieten de kinderen een witte muis uit, die de oude vrouw er op na hield en die ze ook hadden meege-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nomen in hun prauw. Dit diertje knaagde een gat in de schelp, zoodat ze met de tooverkol in de diepte verdween.

Al voortvarende kwamen de kinderen eindelijk bij het dorp hunner ouders. Ze zonden een boodschap aan den vorst om hem te laten weten, dat zijn kinderen waren aangekomen. De *toemoëndo* liet antwoorden, dat hij geen kinderen had; dat zijn kinderen slangen, kikvorschen, hagedissen en andere dieren waren geworden. Voorts liet hij hun zeggen, dat ze hem geen moeite moesten aandoen. Verscheidene malen zonden de kinderen een boodschap, totdat de vorst zelf ging kijken, en toen hij de twaalf jonge menschen zag, was hij dadelijk overtuigd, dat dit zijn nakomelingen waren. Hij zeide: „Gaat dan je moeder maar halen!" Zes hunner gingen naar het hok onder het huis, maar dit was van ijzer en welke moeite ze ook deden, ze konden het niet open krijgen. Toen gingen de zes anderen het probeeren. Onder deze was een meisje met bovennatuurlijke macht. Deze zeide: „Als dit werkelijk mijn moeder is, dan zal het hok vanzelf stuk gaan, als ik er tegen schop". Zoodra ze dit gedaan had, ging het werkelijk stuk. De moeder werd eruit gehaald, de kinderen brachten de mooiste kleeren, die ze bij zich hadden, te voorschijn, en bekleedden daarmee hun moeder, zoodat ze er schitterend uitzag, als een ware vorstin.

De elf zonen werden gewone aardbewoners, maar de eenige dochter werd de meesteres van alle *doti*, magisch vergift, zwarte kunst. Ze had het vermogen om door *doti* te vernietigen, maar ook om menschen tegen de inwerking van het vergift en de machinaties van de medemenschen te beschermen. Ze draagt den naam van Samojo en daarom roepen allen, die zwarte kunst willen leeren, of die er zich immuun tegen maken willen, haar naam aan. Ze stierf niet, maar werd een machtige geest, *balakat* (Mal. *berkat*), die op den Tokolong woont.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Verhaal van den armen man die rijk werd.

Er was eens een vorst die Ali Banggai heette. Deze had een eenige, zeer schoone dochter, die den naam droeg van Mangasambe. Ze raakte verliefd op een armen man, Laso bonggoon „Rotan-penis" geheeten. Daar de man niet in staat was den bruidschat te betalen, konden ze samen niet trouwen. Daarom zond de man een boodschap (zijn kracht) met den landwind naar het meisje toe en deze maakte haar zwanger. Mangasambe wist echter niet, dat ze door Laso bonggoon bevrucht was.

Niet lang daarna werd haar een zoon geboren. Deze was al groot, toen zijn grootvader een offerfeest vierde. Tijdens het feest gaf deze een doos met sirih-pinang aan zijn kleinzoon en zeide: „Breng dit naar je vader!" Het kind ging regelrecht met de doos naar den armen man. Toen de vorst dit zag, werd hij uitermate boos; hij nam zijn dochter al haar kleeren af, op een sarong na en zond haar met Laso weg.

Eens gebeurde het, dat Mangasambe haar eenig kleedingstuk wiesch, toen de landwind het uit haar handen rukte en medenam. Hierover was Laso heel boos; hij nam zijn roeispaan, een oebi, een haarkam (*batoeëo*) en een mes en ging heen om den oorsprong (de woonplaats) van den wind op te zoeken. Hij vond werkelijk het gat, waaruit de wind te voorschijn komt, en hij stopte dit dicht.

Op zijn terugweg naar huis ontmoette hij onderweg een groot zeilschip, dat niet vooruit kon komen, omdat er geen wind was. De opvarenden klaagden luid hierover en Laso zei, dat hij het gat, waaruit de wind tevoorschijn komt, had dichtgestopt. Toen smeekte men hem het toch weer te openen en men beloofde hem daarvoor een kookpot en een haan te geven, die bovennatuurlijke gaven bezaten. Als hij den pot naar de zeezijde hield, werd deze in een oogenblik vol visch; deed hij dit naar den landkant, dan was hij

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vol gevogelte. En de haan schonk zijn eigenaar alles wat hij maar wenschte. Laso nam het aanbod aan, en keerde op zijn weg terug om het gat van den wind weer open te maken.

Door zijn beide wondervoorwerpen werd Laso spoedig een vermogend man. Toen zijn schoonvader van den rijkdom van zijn schoonzoon hoorde, zond hij menschen af om hem te dooden, maar Laso gelastte den haan de gezanten te vermoorden. Dit deed de vogel ook. Toen de lijken begonnen te rieken, gelastte Laso zijn haan die lieden weer levend te maken. Toen dit alles den vorst ter oore kwam, overlegde hij bij zichzelf, dat het beter was om den bruidschat te vragen, en in vrede met zijn kinderen te leven.

De bemiddelaar (*tetean*) kwam, maar wat Laso ook aanbood als bruidschat voor zijn vrouw, de vorst bleef zijn haan eischen. Eindelijk stond Laso den vogel af, maar hij droeg het dier op bij zijn kraaien niets dan faeces voort te brengen. Toen de vorst zijn geluk met den haan wilde beproeven en den vogel gelastte om te kraaien, kwam er niet anders dan faeces voor den dag. De vorst kreeg hierdoor zoo'n walg, dat hij den haan dadelijk terug liet brengen en om een bruidschat in goederen vroeg.

Deze Mangasambe wordt door de menschen aangeroepen, als ze rijk willen worden. Ze verblijft te Boeno op een kleinen heuvel.

Verhaal van Molimboek.

Eens leefde er een vorst, Toemoendo Sabol, die naar een hem passende echtgenoote zocht. Op zekeren dag wandelde hij langs het strand van de zee, toen hij een beeldschoon meisje ontmoette, dat zeide Molimboek te heeten, maar ze was de dochter van den vorst der krokodillen. Toemoendo Sabol deed het meisje in een bamboe koker en bracht haar naar huis. Onderweg zei het meisje hem, dat ze een dienares moest hebben om voor haar te koken. Ze hakte daartoe een bamboe-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

stengel door en daaruit kwam een mooi meisje te voorschijn, dat haar dienares werd.

Maar thuis gekomen nam de slavin al de heerlijkheid harer meesteres, zoodat de vorst haar tot echtgenoote nam en de andere als bewaakster van den akker aanstelde. Daar had de prinses geen andere aanspraak dan de vogels, die van de rijst kwamen eten. Ze sprak de diertjes toe: „Eet niet van de rijst van uw vorst". De vogels antwoordden: „We eten niet van de rijst, maar we zetten ons maar even neer om te rusten".

De prinses zong elken dag hetzelfde liedje: *Maka dano dei tete na bonoea, aki koesinodii pike ko boeta, seek dei melealas.* „Als ik in het huis mijner moeder ware, zou mij niet worden toegestaan den grond te betreden en in den regen met zonneschijn te spelen". Ieder die den akker van den vorst voorbijging, hoorde dit liedje en men bracht het over aan Toemoendo Sabol. Deze ging eindelijk zelf eens kijken en daar zag hij zijn werkelijke vrouw, schooner dan ooit.

Hij bracht haar naar huis en wilde haar weer tot zich nemen als echtgenoote, maar Molimboek eischte, dat de andere vrouw naar den driesprong gebracht zou worden. Toemoendo Sabol stemde eindelijk daarin toe. Toen de dienstmaagd op den driesprong was gekomen, veranderde ze weer in bamboe.

Molimboek wordt aangeroepen door vrouwen, die een kind begeeren.

III. RAADSELS IN DEN BANGGAI-ARCHIPEL EN IN BALANTAK.

In den Banggai-archipel heet een raadsel *sombot* of *sosombot*, het opgeven van raadsels *basosombot*. In Balantak noemt men dit vermaak *tangki-tangki*. In beide landen mag het alleen gedaan worden als er een sterfgeval in het dorp is. Zoodra het laatste doodenfeest gevierd is, moet men ermee ophouden. Vooral op de doodenfeesten zelf, wanneer veel menschen bijeen zijn, vermaakt men zich met het opgeven van raadsels.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Hieronder volgen enkele uit beide landstreken. In den Banggai-archipel was het alleen met groote moeite dat ik er enkele te weten kwam; vermoedelijk heerscht hier nog sterk de vrees, dat het opgeven van raadsels in een tijd, waarin er geen doode is, ten gevolge zal hebben, dat er zich binnenkort een sterfgeval zal voordoen.

Banggaische Raadsels (B = Banggaisch; S = Sea-seasch dialect).

1. *Sao memeenggon, meoo* (*mojoo* B) *tongidanggon.* De vruchten zijn elk op zichzelf, maar ze zijn tegelijk rijp. Antw.: *tooelo*, eieren.

2. *Dano toloe ko mian, monas ko boetongo posinggat, nakoas posinggat.* Er zijn drie menschen, die allen te zamen warm worden (koorts krijgen), en bij allen houdt (de koorts) tegelijk op. Antw.: *poloe*, de drie haardsteenen, die als komfoor dienen, en die gezamenlijk warm worden en weer koud.

3. *Lino'omi* (*linokomi* B) *ko boengkoeko meeng baino loea kajoe* (*kaoe* B) *loono a'ina* (*akina* B) *tinoeas.* Een heele berg wordt ontgonnen (gewied, van onkruid gezuiverd), en er blijven twee boombladeren over, die niet afgesneden worden. Antw.: *mian badalloe*, iemand wiens hoofd geschoren wordt, zijn beide ooren blijven staan.

4. *Pandong loea sinakoekon toelak doi togong, toelak doi timboe.* Twee speren worden geworpen, die vallen (zoowel) op een eiland (als) op den hemel. Antw.: *mata*, de oogen.

5. *Dano bonoea meeng babasal, tongo meeng ko soedongo.* Er is een groot huis dat echter maar één paal heeft. Antw.: *tanggeas* S, *bongkain* B, paddestoel.

6. *Dano loea ko mian posoboli ko mololoekon.* Er zijn twee menschen, die om beurten naar voren gaan. Antw.: *aino mpakon*, de voeten die loopen.

7. *Toloe ko mian tokoloe* (*to'oloe* S), *tapoeo ko mian aloe.* Drie menschen gaan naar beneden, en grijpen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

acht menschen. Antw.: *sɔsoat posakoel goerita*, de drietandige vischspeer, die in de achtarmige *goerita* (een soort weekdier) gestoken wordt.

8. *Dano ko paoe meeng kikiot* (*poipoisi* B) *batoiko, babasal balalaoemo.* Er is een kind, dat klein zijnde een sarong draagt, maar groot geworden naakt is. Antw.: *Aok*, bamboe, die jong zijnde door een scheede toegedekt is, die ze grooter wordende afwerpt.

9. *Mate ko tomoendo meeng ko kiil ko ata.* Als een vorst sterft, huilen de slaven (onderdanen). Antw.: *Olojo soop*, de zon die ondergaat, waarna de cicaden hun geweeklaag aanheffen.

10. *Bolito banjanjat.* Zijn achterste gaat heen en weer als een stuk hout waaraan vuur, waarmee men zich in het donker den weg licht. Antw.: *Dipot*, vuurvlieg.

11. *Paloes tinaam, moloas tinaam.* Het korte wordt samengevoegd, het lange wordt samengevoegd. Antw. *Bakoko*, hakmes, waarvan het korte handvat wordt samengevoegd met het lange lemmet.

12. *Moti kondalangon maka moekaan.* Eerst als de zee aan het ebben is, eet gij. Antw. *Talimoeoet*, een soort wesp, die in gaten woont van boomstammen, die op het strand liggen; ze maken ook een soort zwarte was. Bij vloed liggen die stukken hout onder water en zijn de wespen opgesloten; eerst bij eb, als de stammen droog liggen, verlaten ze hun woning.

13. *Naloeamo, natoloemo, atalaio ko meeng.* Er zijn er twee, er zijn er drie, maar één wordt overgelaten. Antw. *Tomboean*, de bamboekoker, waarin water wordt gehaald. Zoo'n bamboe bestaat uit drie of vier geledingen; de tusschenschotten worden doorgestoken met uitzondering van het laatste, dat den bodem van het vat vormt.

14. *Oetoesomo, oetoesomo, aki napobee paisoe.* Allen zijn broeders van elkaar, maar ze geven mekaar (zelfs)

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

geen water. Antw. *Pote* (*poti*), kokosnoten, die broederlijk aan een tros hangen, maar zoo gierig zijn tegenover elkaar, dat ze zelfs geen water aan elkaar geven.

15. *Songgo toemali langkang, dei tanga kabila.* Aan weerskanten zijn takken, en in het midden een kabila, een mand van bladeren vervaardigd, waarin kleeren worden bewaard, van Gorontalo ingevoerd. Antw. *Boengkang*, kreeft; de pooten zijn de takken, het lichaam de kabila.

Balantaksche Raadsels:

1. *Toeloes-toeloes oele moitom, ndalangon nosida bakoe. Oepa kanono? Popoeroen nitimboe'a weer mopanas.*

Als de zwarte slang voortkruipt, stolt de zee. Wat is dat? Sago die met warm water begoten wordt.

2. *Momangonkon bandera na boeoena, pekot weerna rempa'na. Bolobak.*

De vlag wordt op den berg uitgestoken, en het water i. h. dal droogt op. Lamp.

3. *Mien (mian) sio ira saa-saaoek tongonanna. Woengan malaigen (malaigan).*

Negen menschen gebruiken samen één kussen. De nokbalk, met sparren.

4. *Popol kaoe kopato-pato'. Ponsoekat.*

Een houten stok (om mee te slaan) wordt in stukken gebroken. De meter.

5. *Manoek moitom mongorimpoeng anakna. Malom.*

De zwarte kip verzamelt zijn kuikens. De nacht.

6. *Ilaitom ia solok ilameak. Koeren.*

De zwarte wordt door de roode gestoken. Kookpot (die door de vlammen wordt bestookt).

7. *Manoek moboela monder anakna. Ilio.*

De witte kip verstrooit haar kinderen. De morgenstond.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

8. *Nokaan toloe ira voloeak patiramo. Mien (mian) mimangan.*

Drie worden gegeten en vier worden uitgespuwd. Iemand die sirih pruimt (sirih, pinang en kalk worden gekauwd, en deze drie worden met speeksel vermengd uitgespuwd).

9. *Saangoe kaoe balaki' nokotoea, sien (sian) nirongar laoengna. Soesoe.*

Een groote boom wordt omgehakt, en men hoort zijn val niet. De vrouwenborst (de beteekenis is niet duidelijk, vermoedelijk wordt met den val bedoeld, als het zuigende kind den tepel loslaat).

10. *Saangoe bitoe'on waka kela-kela; kopantas lolos ka' minoamo. Opoe basik mompopok.*

Een maan, waarvan het lichaam neerligt; als het middel doorbreekt, ademt het. Een ei, dat juist uitgekomen is.

11. *Reak golosak tindong-tindong pelelan. Wolo'na sasa.*

Als de donder weerklinkt, staat een paal overeind. De staart van de kat. Met „donder" wordt hier bedoeld het openslaan van een kokosnoot. Zoodra de kat dit hoort, gaat de staart omhoog van verwachting een stuk te krijgen.

12. *Saangoe mien (mian) talalais laigenna (laiganna) watoe; maek ia wawa-wawa laigenna. Oemang.*

Het huis van een arm man is van steen, maar als hij loopt neemt hij zijn huis mee. De slak.

13. *Na lalomna oenapon; na liwana malagoe. Timbo'.*

Van binnen (heeft hij) schubziekte, van buiten (is hij) glad. Bamboe.

14. *Tangki'im boo tangki'koe; tangki'koe boo tangki-'im. Ngaan.*

Uw raadsel is voor mijn raadsel; mijn raadsel is voor uw raadsel. De naam. Voor ons gevoel is dit

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

raadsel wat duister, en moeielijk weer te geven. De zin is: mijn naam wordt door u gebruikt, uw naam door mij bij aanspraak.

15. *Lajang-lajang paapaa singkamboeran kalelang. Oesong notaraikonna mien.*
Als de kraai opvliegt, vliegen de vogels op. De bijl waarmee iemand een boom omhakt (en die de spaanders overal heen doet vliegen).

16. *Malom dingkop, ilio boengkat. Soopan.*
's Nachts gesloten, overdag geopend. Deur.

17. *Iko basik ngamea misaroear sarata, balaki'mo loemalaoemo. Pering.*
Nog klein zijnde zijt ge mooi aangekleed, groot geworden (zijt ge) naakt. Pering, soort bamboe (de bamboespruit is omkleed met een schild, dat afgeworpen wordt, als de stengel hoog opgeschoten is).

18. *Noer na Lamala dia noer na Pokobondolong pokoekoeraweian ronana. Woeloena mata.*
De bladeren van den kokosboom van Lamala en die van den kokosboom van Pokobondolong haken in mekaar. De oogharen.

19. *Malaoe totoloe, masae' papaat. Sosoat.*
Drie gaan naar beneden, en vier komen naar boven. De vischspeer (deze heeft drie tanden; heeft men er een visch mee gestoken, dan komen ze met hun vieren boven).

20. *Ede ka mae', mangarop oemoele'kon; ede kok oemoele'kon, mangarop mae'. Witis.*
Als men hierheen gaat, dan staat hij in de richting om terug te gaan; als men teruggaat, staat hij in de richting om hierheen te gaan. De kuit.

21. *Paat mian motooetoes, saa-saangoe bakanna. Langali.*
Vier gebroeders gebruiken één en dezelfde deken. *Langali*, een liaan, die in Poso *kongkoli* heet; dit zijn vier strengen in één huid besloten; mooi bindmiddel.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

22. *Toeona malambas, poeoena maasing. Tombong.*
Aan den top is het laf, aan den voet is het zoet. Suikerriet (dat aan het benedeneind veel zoeter is dan bij den top).

23. *Ilio notonton, malom nona'. Bakoko'.*
Overdag wordt het vastgehouden, 's nachts wordt het opgeborgen. 't Hakmes.

24. *Mian mamaoe laigan, daamo notatakinamo. Katoepat.*
Men maakt een huis, en als het klaar is, haalt men het uit elkaar. Katoepat.

25. *Isian roea mian motooetoes, oetoes balaki'na dia oetoes itikoetna; oetoes balaki'na mangkaan pae sangkoeren kaboes, oetoesna itikoetna mangkaan sian ta' kaboes. Sondopan.*
Er zijn twee gebroeders, een oudere en een jongere, de oudere eet een pot vol rijst leeg, de jongere eet hem niet leeg. De tabakspijp.

26. *Manoesia saangoe kampoeng mangkaan pae saangoe lean, sian ta kaboes. Tamboe'an.*
De menschen van één dorp eten (allen) van één bord rijst, en het raakt niet op. Waterput.

27. *Oesong tebak-tebak na kaoe. Koliki.*
Een bijl, die aan den boom vastzit. Wenkbrauw.

28. *Saangoe manoek mongopoi opoena; nopate watana somo opoena korek-korek. Tanoman.*
Een hoen broedt op haar ei; als haar lichaam dood is, blijft het ei over. De begraafplaats. Met het hoen wordt de grafhut bedoeld, met het ei het graf van steenen; de grafhut vergaat, maar het graf blijft.

29. *Malom koi toboei, ilio koi timbo'. Ampas.*
's Nachts is het als een zee, overdag als een bamboe. Slaapmat (die overdag opgerold ligt als een bamboe, 's nachts uitgespreid wordt).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

30. *Anak itikoet norimingkana Ternate oentar-oentar toboeni'na. Pakaoet.*
Een klein kind dat van Ternate vertrekt en zijn navelstreng met zich meetrekt. De naald (met draad).

31. *Orik tasik orik, kokot tasik kokot. Oesan.*
Een paal en het is geen paal, een touw en het is geen touw. Een regenstraal.

32. *Nolinga poroes, nolinga poroes. Tilinga.*
Men kijkt ernaar om en het is verdwenen, men kijkt ernaar om en het is verdwenen. Het oor.

33. *Soerpet-soeroet olipan motae-tae woeroeng Arab. Ioring.*
Een duizendpoot kruipt voort en spreekt de Arabische taal. De mondharp.

34. *Mien (mian) nopate nitoem, oewar-oewar ngoeroenna. Paoeran.*
Een doode wordt ingepakt (in lijkkleed) en zijn nagels zijn te zien. De bamboe, waaromheen de sagobladeren worden gevouwen en genaaid, om als dakbedekking te dienen; de uiteinden van dezen bamboe die te zien zijn, worden met nagels vergeleken.

35. *Nosoean tasik watoena oepa-oepa notoem tasik pakatoe. Mien lapoes.*
Het wordt in den grond gestoken en is toch geen pit; het wordt ingepakt en het is toch geen pakket om te verzenden. Een menschenlijk.

36. *Tamboe'an mbala pakaoet. Mata.*
Een put die met naalden omheind is. Het oog.

37. *Malaoe baidek, masaek oeoeroe. Pae.*
Naar beneden gaande vuil, opkomende schoon. Ontbolsterde rijst, die in den pot gedaan rijststof afgeeft, maar gekookt schoon is.

38. *Tingkek toeangkek. Poniki.*
Het hecht zich aan iets vast en draait zich om. De vleermuis.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

39. *Anit nontetendekon aoete'. Kadoes.*
Een beestenhuid die met een hond wegloopt. Het zeil van een boot. *Anit* is een gedroogd dierenvel.

40. *Toemoempang sien (sian) podapot-dapot. Toenop.*
Ze loopen maar ontmoeten elkaar niet. De hielen.

41. *Mongkolong basoeng soea-soealek. Ngoor.*
Een draagmand omgekeerd op den rug dragen. De neus.

42. *Noer sansisik siap-siap na atop. Wese'.*
Een stuk kokos(vleesch), dat in het dak is gestoken. Een tand.

43. *Nototok belaon, kasee sian raraon. Weer.*
Als men er in hakt, krijgt het een wond, maar het bloedt niet. Water.

44. *Mian toemoempang soengke-soengkele. Mian mobose.*
Menschen die achterste voren loopen. Menschen die roeien.

45. *Weer samok, kaboes ia toop timbo'. Bolobak.*
Een kom vol water wordt alles opgezogen door een bamboe. De lamp.

46. *Kapal roeroea saa-saangoe palelanna. Daroepa.*
Twee schepen met slechts één mast. Een paar schoenen.

47. *Saangoe mian totoloe matana. Soko.*
Eén mensch met drie oogen. Kokosdop (met de kiemgaten).

48. *Norongor kokoeoengan sian nopile. Momboeoel.*
Het geruisch wordt gehoord, maar men ziet niets. De wind.

49. *Mandao doonana, nosarak daanana. Toero.*
Het valt beneden, en het wordt boven gezocht. Een lek (in het dak).

50. *Mandala nobete na tanga'na laigan. Bolobak.*
Een ster die midden in het huis opgaat. De lamp.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

51. *Kita momile, ia momile. Mata.*
Wij kijken, hij kijkt. Het oog.

52. *Tamparang na rempa'na sanda sing-sing loemaoe. Sikola.*
Een waringin van de vlakte, waarheen alle vogels gaan. De school.

53. *Mian koemaan, sian kobente-bentengana. Mimangan.*
Men eet en men wordt niet verzadigd. Sirih pruimen.

54. *Mian mangkaan baoe sambako, sian kaboesanan. Montonggol tiga.*
Men eet een stuk varkensvleesch, en het raakt niet op. Tabak pruimen.

55. *Mongkoot ndoona, mian na koot ndaana. Lajang-lajang.*
Men hangt het boven, en degeen die het ophangt is beneden. De vlieger (ingevoerd).

56. *Peti balaki' kasee saa-saangoe ringgit isina. Taipang.*
Een groote kist, maar er is slechts één rijksdaalder in. Manggavrucht.

57. *Boro-boroki' toloe ira morongori waa'na binangoenan. Toengkoe dia koeren.*
Drie oude mannen hooren den watervloed (banjir). De haardsteenen en de kookpot (de steenen hooren het ruischen v. h. kokende water in den pot).

58. *Kapal seseloet na rempa'na. Sitirika.*
De boot bevaart de vlakte (in de vlakte). Strijkijzer.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTA